

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

VOYVODA (BANKALAR) CADDESİ’NİN TARİHSEL
GELİŞİMİ VE HEZAREN HAN

Mimar Semih ALPAY

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Cengiz CAN (YTÜ)

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. GALATA ve VOYVODA (BANKALAR) CADDESİ’NİN TARİHSEL GELİŞİMİ...2	
2.1 Galata Bölgesi.....	2
2.1.1 Tarihçe.....	2
2.1.2 Ceneviz Etkisi.....	5
2.1.3 Etnik Yapı.....	6
2.1.4 Galata Limanı.....	9
2.2 Voyvoda Caddesi.....	10
2.2.1 Tarihsel Gelişimi.....	10
2.2.2 Tramvay ve Tünelin Caddeye Etkileri.....	11
2.2.3 Ticaret İlişkileri.....	11
2.2.4 Cadde Üzerindeki Yapılaşmanın Evrimi.....	12
3. HEZAREN HAN.....	14
3.1 Han Hakkında Genel Bilgi.....	14
3.1.1 Tarihçe.....	14
3.1.2 Mimar Alexandre Vallauri.....	16
3.1.3 Mimari Özellikler.....	28
3.1.4 Hanın Han Tipolojisindeki Yeri.....	74
3.2 Koruma ve İşlev Önerileri.....	75

4.	SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	76
	KAYNAKLAR.....	78
	EKLER.....	81
EK 1	Hezaren Han ile İlgili Fotoğraflar.....	81
EK 2	Hezaren Han Rölöve Projeleri.....	
EK 3	Hezaren Han Restitüsyon Projeleri.....	
EK 4	Hezaren Han Restorasyon Projeleri	
EK 5	Voyvoda Caddesi Silueti	
	ÖZGEÇMİŞ.....	106

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1	Galata haritası.....2
Şekil 2.2	Galata Kulesi.....7
Şekil 2.3	Galata limanı.....9
Şekil 2.4	Galata Borsası.....12
Şekil 2.5	Voyvoda Caddesi.....13
Şekil 3.1	Hezaren Han.....15
Şekil 3.2	Mimar Alexandre Vallauri (ortadaki)18
Şekil 3.3	Sanayi-i Nefise Mektebi.....19
Şekil 3.4	Hidayet Camisi.....20
Şekil 3.5	Osmanlı Bankası20
Şekil 3.6	Arkeoloji Müzesi21
Şekil 3.7	Pera Palas21
Şekil 3.8	Decugis Evi22
Şekil 3.9	Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane22
Şekil 3.10	Union Française23
Şekil 3.11	Düyun-ı Umumiye Binası24
Şekil 3.12	Ömer Abed Han25
Şekil 3.13	Ömer Abed Han cephe detayı26
Şekil 3.14	Ömer Abed Han cephe detayı27
Şekil 3.15	Ömer Abed Han cephe detayı28
Şekil 3.16	Hezaren Han 1. kat cephesi29
Şekil 3.17	Hezaren Han 2. kat cephesi30
Şekil 3.18	Hezaren Han 3. kat cephesi30
Şekil 3.19	Hezaren Han 4. kat cephesi31
Şekil 3.20	Hezaren Han Eski Banka Sokak cephesi32
Şekil 3.21	Su izolasyonuyetersizliği nedeniyle oluşan yapısal bozukluklar33
Şekil 3.22	Taş malzemede oluşan yüzey aşınmaları33
Şekil 3.23	Ahşap malzemede oluşan çürüme34

ÖNSÖZ

Galata bölgesi asırlardır bir cazibe merkezi olmayı sürdürmüş, ve Avrupa'daki benzer liman kentlerinden hiç de farklı olmayan yapıyla ticaretin ve eğlencenin merkezi olmuştur. Hem bankerler bu bölgede varlıklarını sürdürmüşler hem de meyhaneler ve genelevler.

Bu çalışmanın oluşmasında en önemli etkenlerden biri olan Hezaren Han'ın tarihi de başlı başına Voyvoda Caddesi'ndeki hızlı değişimi anlatmaya yeter sebep olarak görülmektedir. Hızlı bir yapım aşaması, bir çok kez sahip değiştirme, ön cephesi albenili arka cephesi makyajsız,basit ve sade tasarımıyla Hezaren Han, mimarı Alexandre Vallauri'nin gelişmiş mimari yetkinliğini de gözler önüne sermektedir.

ÖZET

Galata bölgesi, İstanbul'un tarih boyu yoğun yerleşimlerinden biri olmuştur. Buranın bir liman kenti olması, hem ticaretin hem de konut işlevinin gerçekleştiği bir merkez olmasını da beraberinde getirmiştir.

Voyvoda Caddesi ise bu bölgenin merkezi sayılabilecek bir yoldur. Özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren cadde başkentin finans merkezi olmuştur. Bu 300 metrelik cadde Osmanlı modernleşmesinin de kilometre taşlarından biridir.

Hezaren Han, Voyvoda Caddesi'nin ve Osmanlı ticaret hayatının nasıl değiştiğinin göstergelerinden biridir. Han, bürolara hizmet veren bir yapı olarak tasarlanmıştır. Gelişen imkanlar sayesinde inşaatı 5 ay gibi kısa bir sürede tamamlanan hanın mimarı Alexandre Vallauri'dir.

Anahtar Kelimeler: Galata, Voyvoda Caddesi, Hezaren Han, XIX. yüzyıl mimarisi, Alexandre Vallauri.

ABSTRACT

The Galata district has been one of the dense settlements of İstanbul throughout the ages. Being a harbor city makes the district a center of commerce and a residential zone as well.

Voyvoda Street can be easily identified as the center of the district. Especially from the second half of the nineteenth century, the street became the financial center of the capital. This 300 meter long street was one of the milestones of the Ottoman modernism.

Hezaren Han is one of the indicators that shows how Voyvoda Street and the financial life of Ottoman Empire has been changed. The building was designed as an office building. Due to the developing facilities, the building was built by Alexandre Vallauri, a Levantine architect, in a short term like 5 months.

Keywords: Galata, Voyvoda Street, Hezaren Han, XIX. Century architecture, Alexandre Vallauri.

1. GİRİŞ

Voyvoda Caddesi, yüzyıllar boyu İstanbul şehrinin en yoğun yerleşimi olduğu bilinen Galata Bölgesi'nin önemli akslarından biri olagelmıştır. Caddenin önemi Ceneviz döneminden başlayarak artmış, XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise sadece Galata'nın değil, İstanbul'un da finans merkezi haline gelmiştir.

Hezaren Han'ın tarihi ise ancak XX. Yüzyılın sonlarında günışığına çıkmış ve yapının mimarlık tarihi açısından önemli bir mimar ve eğitmen olan Alexandre Vallauri tarafından inşa edildiği bulunmuştur.

Çalışmanın hedefi, hem bu bölgenin bugünkü durumunu incelemek hem de Hezaren Han'ın detaylı bir analizini yaparak bir XX. Yüzyıl başı ofis han binasının tarih içindeki değişimine tanıklık etmektir.

2. GALATA ve VOYVODA (BANKALAR) CADDESİ'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde, İstanbul'un ilk yerleşim birimlerinden olan Galata bölgesinin ve özelinde Voyvoda Caddesi'nin tarihi akış içinde ne roller üstlendiğini ve bölgedeki etnik, sosyal ve kültürel atmosferi irdelemeye çalışılmaktadır.

2.1 Galata Bölgesi

İdari olarak Beyoğlu'nun bir parçası olan Galata, Tophane, Azapkapı ve Galata Kuleleri arasında kalan yerleşim bölgesinin adıdır. Galata Haliç'le Boğaz'ın kesiştiği noktadır.

Şekil 2.1 Galata haritası

Galata bölgesi konum olarak batıda Kasımpaşa, doğuda Tophane, kuzeyde Beyoğlu, güneyde ise Haliç ile sınırlı alandır. Bölge, kabaca, dikine ve enine gelişen iki akstan oluşur (Eroğlu,2003).

2.1.1 Tarihçe

İstanbul'da asıl kentten, Tarihi Yarımada'dan Haliç'le ayrılan yarımada Galata olarak anılagelmiştir. 'Galata' kelimesinin etimolojisine yönelik iddialardan Evliya Çelebi'nin kabul ettiği yaklaşım, eskiden burada bulunan süthanelerden dolayı Grekçe "galaktos"tan geldiği yönündedir.

Galata, arkasındaki sırtlarda bahçeleri, incirlikleri olan bir liman kentidir. Byzantium'un Konstantinopolis'e dönüşmesinden sonra tüccar ve denizcilerin mekânı olmaya devam eden bölge, ancak 5. yüzyılda Konstantinopolis'in on dört bölgesinden on üçüncüsü olarak kent sınırları içine alınmıştır. Cenevizlilerin Galata'ya yerleşmesi de 12. yüzyıl sonunda gerçekleşecektir.

Galata Yarımadası'nın günümüzde Beyoğlu olarak bilinen kesimi ise 'karşısı', 'öteki', 'öte yan' anlamında Pera olarak adlandırılmıştır. Tarihi Yarımada'ya göre konumlanışından yola çıkılarak verilen bu ad, Pera'nın günümüze gelene kadar çeşitli dönemlerde taşıdığı farklı kimliği de ifade eden bir sözcük olmuştur. Tarihi Yarımada'yla bağlantılı ama yerleşme ve sosyal yapı açısından farklı bir yer olan Galata'ya ilişkin en erken görsel belgeler olan gravürlerde, 15. yüzyılda sur duvarlarıyla çevrili küçük yerleşmelerin olduğu görülür. Planlı bir Roma kenti olarak düzenlenen Tarihi Yarımada'ya karşılık, Galata planlı bir bölge olarak kurulmamıştır; dolayısıyla eşzamanlı ama farklı kuruluş hikâyeleri olan iki bölge söz konusudur.

İstanbul'u alınışında Cenevizlilerin pasif bir tarafsızlığı seçtikleri, II. Mehmed'in de onlara özel imtiyazlarının sürdürülmesi hakkını tanıdığı bilinir.. Çok sayıda geminin uğrak yeri olarak işlek bir liman olan Galata, bu dönemde de statüsünü korudu ve 'Voyvoda' adı verilen bir vali tarafından yönetilmeye devam edildi. Siyasi erk elbet Tarihi Yarımada tarafındaydı. Galata ise bir ticaret merkeziydi. ve sakinlerinin etnik yapısı da Tarihi Yarımada'dakinden farklıydı. Bu nedenle zaman içinde yavaş yavaş İstanbul'la bütünleşmesine karşın, ayrıcalığını, ayrıksılığını, özgünlüğünü hep korudu.

Pera denilen bugünkü Beyoğlu bölgesi ise Fransa ile başlayan, Avrupa ülkelerinin İstanbul'da sürekli elçilik kurma girişimleri ve Fetih'ten sonraki İslam politikalarıyla çok yavaş da olsa kentleşmeye açılmış oldu. Fransız daimi elçiliğinin ardından diğer elçilikler de açılmaya ve -İran hariç- hepsi kentin bu yakasına yerleşmeye başladı. Bu da bu bölgenin Tarihi Yarımada'nın yaşamından, yerleşim özelliklerinden, sosyal yapısından farklılaşmasını sağlıyordu (Batur,2003).

Yunanca'da “Pera”, “Öte” anlamına gelir. Galata ve Beyoğlu ,eski adıyla Pera, şehrin Haliç'in kuzey kıyısındaki en eski kısmıdır. Bölgeye ilk olarak “Sykai” denmiştir, bunun nedeni de bölgenin yoğun olarak incir ağaçlarıyla kaplı olmasıdır.”Sykai” , “İncirler” demektir. Ayrıca

halk arasında kullanılan “Peran en Sykais” de karşı yakadaki Sykai anlamındadır. Her ne kadar Freely’ye (2004) göre adının nereden geldiği belli olmasa da, Galata adının nereden geldiği hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bir kısım tarihçiye göre Galata adı, tepeden kıyıya inen merdivenli yüksek kaldırım anlamında “Calata” dan, süt anlamında “Galakta” dan veya Galat yerleşmesinden gelen göçmenlere izafeten verilmiştir (Güvenç, 2006). Yine Rumca “süt” anlamına gelen “gala”dan, Rumların Galat dedikleri Golvalar tarafından, akınları sırasında buradan geçerken adlarını bırakmalarından, Codius’a dayandırılan bir başka görüşe göre bölgede ikamet eden bir şahsa izafeten veya Gyllius’a göre Brennus’un kumandasındaki Gallılara atfedilerek türemiş bir isim olduğu da düşünülmektedir (Şenyapılı, 2003). Bölgedeki süthaneler nedeniyle süt anlamına gelen “gala, galaktos” sözcüğünden, yörenin topografik ve etnik yapısına da uygun olarak , İtalya’da limanlarda gemilerin yükleme-boşaltma yaptıkları eğimli alanlara verilen İtalyanca “calata” kelimesinden, bir Galatyalı’dan dolayı bölgenin “Galat’ın Mahallesi” (Ton Galatou) diye anılmasından, Gotların Anadolu’ya geçerken denizi bu noktada aşmış olmalarından dolayı, bölgeye yerleşen bir Gottaan kaynaklı Greklerin önceleri bu alana “Galatou” demelerinden ve zamanla bu kelimenin “Galata”ya dönüşmesinden dolayı bölgenin ismini aldığı söylenceler arsındadır (Akin, 2002). Eroğlu (2003) ise, bölgenin ilk isminin, Strabon’a göre Sykai, Sykudis veya Sykaena (Sycena) olduğu ve bunun incirlik anlamına geldiğini ve Strabon’un yalnızca incir ormanının altında bir liman olarak bahsettiği bu bölgenin adının Dionys Byzantius’ta Sycades olarak geçtiğini belirtir. Miletli Hesychius, Bizans’a ilk yerleşen Greklerin burada Amphiarous adına kutsal bir yer oluşturduğundan söz eder (Eroğlu, 2003).

M. Ö. V. Yüzyılda bir kasaba haline gelen Galata, Bizans başkentinin on dört bölgesinden on üçüncüsü olarak Regio Sykaina adıyla Konstantinopolis’e dahil olmuştu. Galata’nın etrafı bir surla çevriliydi ve burada bir liman, bir tiyatro, bir forum, bir halk hamamı ve bir çok da ibadethane bulunuyordu. 528 yılında İustinianos buradaki tiyatro binasını ve başka yapıları restore ettirerek kasabaya kendi adından yola çıkarak İustinianae adını vermiş, ama ölümünden sonra bu ad unutulmuş ve kasabaya yine Galata denmiştir. Yarım yüzyıl sonra II. Tiberios’un (578-582) Galata’da, Haliç ile Boğaziçi’nin kesişme yerinde, bir kale yaptırmış olduğuna inanılır. Galata Kalesi olarak bilinen bu kaleye saldırı zamanlarında Haliç’in üzerine çekilen büyük zincirin bir ucu bağlanır, zincirin öbür ucu Bizans akropolünün altındaki deniz surlarının bir burcuna takılmış (Freely, 2004).

2.1.2 Ceneviz Etkisi

Galata Őu anki biçimini Cenevizliler döneminde almıştır. Venedik ve diğeri İtalyan Őehir devletleriyle birlikte Cenova da, daha XI. Yüzyılda Bizans imparatorlarından imtiyazlar olarak, Haliç'in güney kıyısında bir tür koloni kurmuştu. Venedikliler ve IV. Haçlı Seferi'ne katılan Őövalyeler, 1204'te Konstantinopolis'i ele geçirince, Cenevizliler Haliç'in karşı kıyısına gitmeye zorlandılar, onlar da buradaki Galata'nın ve limanının kontrolünü ellerine geçirdiler. Latin işgalinin son yılında, Cenevizliler, VIII. Mikhail Palaiologos ile ittifaka girdiler. Bu ittifak sayesinde Bizans İmparatorluğu'nda kapsamlı ticari imtiyazlar elde ettiler. Bizanslılar 1261'de Konstantinopolis'i yeniden ele geçirince, İmparator, Cenevizlilere bu imtiyazları Galata'da sonuna kadar kullanma izni verdi ve Galata kısa bir zamanda Cenova'nın himayesi altındaki bağımsız Őehir-devlet haline geldi. Őehir yönetiminin başında Podesta denilen bir vali bulunuyordu. Cenevizlilerin Galata'yı surlarla çevirmeleri kesinlikle yasaklanmış olduğu halde, neredeyse hemen sur yapımına başladılar ve Bizans döneminin geri kalanı boyunca surlarla çevirdikleri bölgeleri içinde kolonilerini genişletmeyi sürdürdüler. Surlarla çevrili ilk alan, 1304 yılında, Haliç boyunda, Őimdiki Galata ve Atatürk köprüleri arasındaki uzun ve dar bir dikdörtgendir. Daha sonra, kara tarafını sağlama almak amacıyla doğu yarısının üzerindeki yamaçta bulunan kama Şeklindeki bir alana da sur yaptılar. 1348 yılında ise Mesih Kulesi olarak bilinen Galata Kulesi'ni inşa ettiler. 1845 senesine kadarki durum ise Őöyleydi: surlarla çevrili altı bölüm, dış surun çevresinde de derin bir hendek. 1845'te surlar artık çeperine sığamayan bölgeyi rahatlatmak amacıyla yıkılmıştır. Geriye Galata Kulesi, iki burcun kalıntıları ve bir yaya kapısı kalmıştır. Galata Osmanlı kuşatması sırasında tarafsız kalmış, ama Cenevizli ahali Konstantinopolis savunmasına destek vermiştir. Fetihden sonra Osmanlı Devleti, Cenevizlilere Bizans'ın verdiği hakları tanıyor, fakat Galata'yı ayrı bir devlet olarak tanımıyordu. Fatih Sultan Mehmet, Cenevizlilere bazı savunma kulelerini ve surlarını yıkmaları emrini vermişti. Ayrıca en büyük Katolik kiliselerinden birinin de camiye çevrilmesi gerekiyordu. Ertesi yıl Galata, resmen Osmanlı İmparatorluğu'nun parçası oldu. Artık Voyvoda denilen valiyi sultan atıyor, yine de Cenevizliler belli bir özerkliği sürdürüyordu.

Şekil 2.2 Galata Kulesi

Belediye işlerini, o sıralar Palazzo del Comune olarak bilinen Podestat'ta toplanan ve Pera Cemaat-i Şahanesi adlı bir meclis yoluyla görüyorlardı. Ceneviz etkisi XVII. Yüzyıla kadar devam etti. Daha sonra yetkileri, cemaatin Roma'ya bağlı Katolik kiliselerini yönetmek olarak sınırlandırıldı (Freely, 2004).

Başka bir görüşe göre ise XII. Yüzyıl sonlarında Galata'ya yerleşen Cenevizlilerin etkisi, XV. Yüzyılda giderek ortadan kalkar (Akın, 2002).

Galata'nın ilk sakinlerinin Bizans ile iş ilişkisi kuran Cenevizliler olduğu ve inşa ettikleri kuleyle (Galata Kulesi) bölgedeki egemenliklerini simgeledikleri üzerinde fikir birliğine varılmış bir görüştür (Güvenç, 2006).

2.1.3 Etnik Yapı

Fetihten sonraki yüzyıl içinde Galata'daki nispeten daha zengin tüccarlar Pera'ya (Beyoğlu) yerleşti. Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna kadar Pera'nın nüfusu gayrimüslimlerden oluşuyordu. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise semt, Türklerin ağırlıkta olduğu bir yerleşim

halini alır. Az sayıda Rum, Ermeni, Yahudi ve Levanten ise hala bölgede ikamet etmektedir (Freely, 2004).

Güvenç'e (2006) göre ise, fethi izleyen on yıllarda, Galata'daki nüfusun yaklaşık üçte biri Müslüman'dır. 1600 yılında Galata'da, birkaç yüz Cenevizli aile, 3-4 bin kadar tüccar, memur, misyoner yaşadığı tahmin ediliyor. 1927 sayımında ise Beyoğlu'nun (Galata ve Pera) nüfusunun, yarısı Müslüman olmakla beraber 300 bin kişi civarı olduğu ortaya çıkmıştır.

Surlar içindeki nüfusun belli dönemlerde değerleri değişen beş ayrı gruptan oluştuğu bilinmektedir. Bunlar; Cenevizlileri, Venediklileri, Pisalıları ve tüm Latin kökenli ve diğer Avrupalıları içine alan, ticaret yapmak amacıyla bu bölgeye yerleşmiş halktan oluşan grup, gayrimüslim Osmanlılar (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) ve Müslüman Osmanlılardır (Türkler). Tüm bu gruplar, Galata surları içinde kendilerine ait bölgelerde yaşamaktaydılar (Öncel, 2005).

Fetihten hemen sonra Galata'ya İzmirli Rumlar, bölgeye komşu Tophane yöresine de Sinop ve Samsun'dan getirilen ahali yerleştirilmiştir. XV. yüzyılda batılı tüccarlar özellikle Galata'ya yerleşmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında genelde ticaretle uğraşan Levantenler ile Rum, Ermeni, Musevilerden oluşan gayrimüslimler ve bunlara katılan yabancı uyrukluların çoğunun işyerleri Galata'da, konutlarıysa Pera'dadır. XIX. yüzyılda Rumlar daha yoğun olarak bölgedeki varlıklarını sürdürmektedir. Ayrıca Museviler, Balat ve Hasköy'den Kuledibi'ne yerleşen gruplarla desteklenerek sayısal açıdan önemli bir artış göstermekteydiler. 1864'te Selanik kökenli Musevi gruplar az sayıdayken, 1894'te bu grubun sayısı 500'e varmıştı (Akın, 2002).

XIX. yüzyılda Altıncı Daire-i Belediye'yi oluşturan Pera, Galata ve Tophane mahallelerinin nüfus dağılımı; %47 yabancı, %32 Osmanlı gayrimüslim, %21 Müslüman olarak dağılmıştı (Çelik, 1998). Her ne kadar Çelik (2002) Galata'nın fetihten beri başkentin gayrimüslim merkezi olduğunu belirtse de aksi görüşler de vardır.

Fetihten 25 yıl sonra yapılmış olan bir tahririn sonuçlarına bakıldığında, 1478 tarihinde Galata nüfusunun % 35'inin Müslüman olduğu görülmektedir. Bu veriyi gerçek olarak kabul edecek olursak, Frenklik kimliğinin hemen fetihten sonra hızlı ve etkili bir İslam saldırısıyla karşılaştığını ve bir İslamlaşma ya da Türkleşme sürecinin başladığını düşünmek gerekecektir.

Nüfus sayımlarının yokluğunda, tahrirlerin sınırlılığı ve azlığı karşısında, bu varsayımı nüfus sayı ve tahminlerinden hareket ederek sınamak mümkün değildir. Fakat, bazı başka göstergeler bunların yerini bir dereceye kadar tutabilecektir. Bunların da başında ibadet yerlerinin adedi ve dağılımı gelmektedir. İslam şehrinde cami/mescit ile mahalle arasındaki ilişkinin yoğunluğu, her caminin beraberinde bir Müslüman yerleşimi getirdiği, veya daha doğrusu zaten oluşmuş olan bir yerleşimin ihtiyaçlarına cevap verdiği açıktır. Bu bağlamda Galata'da ve Galata'nın hemen dışında kurulmuş olan camilerin ve diğer taraftan kiliselerin gelişimi nüfus dağılımındaki değişimi izleme fırsatı vermiştir.

Ortaya çıkan tablo, XVIII. yüzyıla kadar şehrin devamlı bir şekilde Müslümanlar tarafından içeriden ve dışarıdan bir kuşatmaya tabi tutulduğunu ve camilerin ilerlemesinin ancak bu tarihten sonra durup dengenin tekrar gayrimüslim cemaatlerin lehine değişmeye başladığını göstermektedir.

XVIII. yüzyıla varıldığında, Galata'nın nüfusunun en az yarısının, o dönemde söylenenlerin aksine, Müslüman olduğu ortaya çıkmıştır.

Galata'da bir Frenkleşme süreci ancak XIX. yüzyılda başlayabilmiştir. Ancak, bu bile bütün bir şehri kapsayamamıştır.

Aslında Galata'ya birkaç azınlığı da barındıran ama esasında Rum şehri gözüyle bakmak daha doğrudur. Galata'daki hayat lokantaları, dini bayramları, eğlenceleri, lisanıyla esasen Rum kültür ve geleneklerinin bir alafrangalaştırılmış halidir.

Galata, Cumhuriyet ile beraber – özellikle 1950'lerden itibaren – radikal bir değişim yaşadı. Ceneviz döneminden beri ilk defa çoğul kimliğini kaybederek homojen bir etnik yapıya kavuştu. Hızlı şehirleşmenin sonucu olarak başlıca yapılarını ve dokusunu kaybetti. Deniz ticaret ve trafiğinin önem kaybetmesi ve bankacılık sektörünün Levent – Maslak bölgesine göçüyle, işlevsel kimliğini de kaybetti. Sonunda Galata kimliğinin en temel unsurunu, ismini de kaybetti, Karaköy oldu (Eldem, 1993).

2.1.4 Galata Limanı

Fatih Sultan Mehmet fetihten hemen sonra Haliç kıyısında, Galata'nın hemen üzerinde bir tersane yaptırdı, bu bugün halen işleyen tersanenin nüvesini oluşturuyordu. Tersane ve her zaman çok dolu olan liman, Galata'yı şehrin denizcilik sanayilerinin merkezi haline getirdi. Galata'daki İtalyan, Rum, Ermeni, Yahudi tacirler aslen limandaki gemilerin ihtiyaçlarını karşılayarak geçiniyorlardı (Freely, 2004).

Liman ve ticaret işlevi, eski Galata'nın mekansal ve sosyal yapısını tanımlayan iki önemli özelliktir (Öncel, 2005).

İlk çağda Galata'da "Hupo te Suke" adlı bir liman olduğu Semavi Eyice tarafından belirtilmiştir. Osmanlıların eline geçtiğinde Galata, çok sayıda geminin uğrak yeri olan işlek bir ticaret limanıydı. XV. yüzyılın ilk yarısında bölge, gemi bakım ve tamir tesisleri yönünden Marsilya, Venedik ve Cenova gibi diğer Akdeniz limanlarından farksızdı (Akın, 2002).

Haliç'in girişinde yer alan liman, kendisi hemen hemen hiç yiyecek üretmeyen kentin ekonomik yaşamında önemlidir (Çelik, 1998).

Şekil 2.3 Galata limanı

2.2 Voyvoda Caddesi

2.2.1 Tarihsel Gelişimi

Yaygın olarak Bankalar Caddesi olarak bilinen Voyvoda Caddesi, 19. yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nun ve 1930'lara kadar da Türkiye Cumhuriyeti'nin mali hayatında önemli bir rol oynadı. Bankalar Caddesi, imparatorluğun mali ve iktisadi hayatında çok etkili olan Galata bankerlerinin faaliyetlerine ve Şirket-i Hayriye ve tramvay şirketlerinin kuruluşu, konsolidasyon, Abdülaziz'in düşürülmesi, 1850'lerde kurulup 1920'lerin sonuna kadar dünyanın en önemli borsaları arasında olan Galata Borsası, Rüşumu Sitte İdaresi'nin Düyunu Umumiye'ye devrolunması ile Osmanlı İmparatorluğu mali hayatının ana dönemeci olan Osmanlı Bankası'nın kuruluşu gibi dönemin önemli olaylarına tanıklık etti. Oluşumu 1840'larda başlayan ve 1870'lerden sonra en önemli dönemini yaşayan bu caddenin kendi tarihi, hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu tarihinin en önemli bölümlerinden birini yansıtıyor.

Galata'nın iç surları boyunca uzanan bir yol olan caddenin önemi, daha 14. yüzyılda burada bulunan Palazzo del Comune'den, Ceneviz Meclis Binası ve Pizza'dan -Pazar Meydanı- anlaşılır. Osmanlı döneminde sokağın ismini Galata asayişinden sorumlu olan voyvodadan aldığı biliniyor. Caddenin sergiye konu olan geçmişi ise Osmanlı'nın özellikle son 50 yılından başlıyor. Bu dönemde yeni ekonomik sektörlerle yakından ilintili pek çok kurum ve kuruluşun yerleşmesiyle çehresi radikal bir değişime uğrayan Bankalar Caddesi bankacılık, sigorta, hukuk, mimarlık, madencilik, demiryolları ve genel anlamda teknoloji ithaliyle ilgili olan şirketlere ev sahipliği yapıyor (Eldem, 2000).

Voyvoda Caddesi, Galata'yı yatay olarak ortadan ikiye böler ve bölgenin yatay eksenini oluşturur (Eroğlu, 2003).

Ana cadde olmamakla birlikte bazı sokaklar diğerlerinden daha önemliydi. Tophane'den Azapkapı'ya kadar uzanan Voyvoda Caddesi, bunlardan biridir (Çelik, 1998).

2.2.2 Tramvay ve Tünelin Caddeye Etkileri

1881’de Galata’ya iki atlı tramvay hattı önerildi ilki Voyvoda Caddesi’ni izleyerek Kabristan ve Tepebaşı caddelerinden geçiyor, Galatasaray’da Cadde-i Kebir’e bağlanıyordu. Buradan Taksim’e gidiyor, oradan Pangaltı ve Şişli üzerindeki yeni mahallelere ve Pera’ya hizmet veriyordu.1872’de Azapkapı-Beşiktaş hattı ilk tamamlanan tramvay hattıydı. Daha sonra aynı yıl Eminönü-Aksaray hattı hizmete girdi. Galata’nın Cadde-i Kebir, Tepebaşı, Voyvoda Caddesi gibi tramvay hattının döşenmesi için genişletme çalışmalarının gerektiği yerleşmelerin yoğun olduğu bölgelerine öncelik tanınır. Atlı tramvay sokaklara Avrupa kentlerini andıran bir canlılık getirdi (Çelik, 1998).

Tramvay şirketinin ahırlarının ve idare merkezinin de Voyvoda Caddesi üzerinde olması, caddeyi önemli bir merkez haline getirmişti. Tramvayın caddeden geçişi, Osmanlı Bankası’nın merkezini buraya taşımasını hızlandırmıştır (Eldem, 2000).

Galata bölgesindeki faaliyetlerin giderek artan önemi daha iyi ulaşım koşullarını zorunlu kılıyordu. Tramvay hattı Galata ve Pera’dan Cadde-i Kebir’in güney ucuna doğrudan bir bağlantı sağlamıyordu. Gavand’ın kendi deyişiyle, buraya bir tür yer altı teleferiği, inen-çıkan bir tür asansör yapılması çok faydalı olacaktı. 1872 yılında Gavand şirketini kurdu. Şirketin adı “The Metropolitan Railway of Costantinopse, from Galata to Pera” oldu. Tünel Ocak 1875’te hizmete girdi. Sistem 554.80 m. uzunluğunda, 6.70 m genişliğinde ve 4.90 m yüksekliğinde bir tünel, iki ucunda birer istasyon ve makine dairelerinden oluşuyordu. İstanbul tüneli, her ne kadar amme menfaati için yapıldığı söylene de, İstanbul’da yaşayan Avrupalıların menfaati için yapılmıştı (Çelik, 1998).

2.2.3 Ticaret İlişkileri

Voyvoda Caddesi’nin Galata limanının hemen üstünde yer alması, özellikle XIX. yüzyıl ortalarında, çeşitli ticaret erbabının caddeyi bir finans merkezi haline getirmesini sağlamıştır. Döneminin en önemli bir kaç borsasından biri olan Galata Borsası, cadde üzerindeydi. Bu borsa, finans tarihçilerine göre, döneminin Paris, Londra borsaları kadar önemli bir işlem hacmine sahipti. Osmanlı Bankası’nın kurulmasından sonra ise caddede faaliyet gösteren şirketler bir anda çoğalmıştır. Bunların büyük çoğunluğu bankerlik ve sigorta kurumları olup, mimarlık ofisleri gibi sermayeye hizmet eden sektörlerin kullandığı bürolar da caddeyi mesken tutmuştur. Cadde, Cumhuriyet döneminde de finansal önemini muhafaza etmiştir.

1950 lerden sonra ise elektrik malzemesi satan firmaların daha yoğun bulunduğu bir merkeze dönüşmüştür. Günümüzde, ticaret ve finans sektörünün genel merkezlerinin Gayrettepe-Maslak hattına kayması, cadde üzerinde çeşitli bankaların şubeleriyle var olduğu, elektrik malzemesi satan firmaların cadde üzerinde hakim ticari etken olarak görüldüğü, bir yapılanmaya yol açmıştır.

Şekil 2.4 Galata Borsası

2.2.4 Cadde Üzerindeki Yapılaşmanın Evrimi

XIX. yüzyıla kadar cadde üzerinde Cenevizlilerden kalma birkaç han ve idari yapılar vardır. Bölge ahşap evlerin çoğunlukta olduğu bir yapılaşmaya sahipti. XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra ise cadde şirketlere ve kurumlara hizmet veren ofis binaları olan hanlara ev sahipliği yapmıştır. Bu hanlarda mimarlık bürolarından hukuk bürolarına, bankerlerden teknolojik ürün satan dükkanlara kadar çeşitli sektör kendine yer bulmuştur. Binalar, genelde yığma tuğla duvarlı, neoklasik cephe yapılarıdır. Dönemin Art Nouveau ve Rokoko üslupları da bina cephelerinde kendini gösterir. Cumhuriyet sonrası dönemde betonarme binaların sayısı artmakla beraber, cadde XIX. yüzyıldaki silüetini baskın olarak hissettirir. Özellikle, Voyvoda Caddesi'nin aslında bir cadde için oldukça dar bir genişliğe sahip olması, caddenin

her iki tarafının silüetinin algılanmasını zorlaştırır. Yine de, binaların ağır, oturaklı ve stabil yapısı, XIX. yüzyılın neoklasik üslup özellikleriyle uyumlu ve finans kurumlarınca istenen, müşteri üzerinde güven duygusu yaratmaya çalışan, atmosferi yansıtır.

Şekil 2.5 Voyvoda Caddesi

3. HEZAREN HAN

3.1 Han Hakkında Genel Bilgi

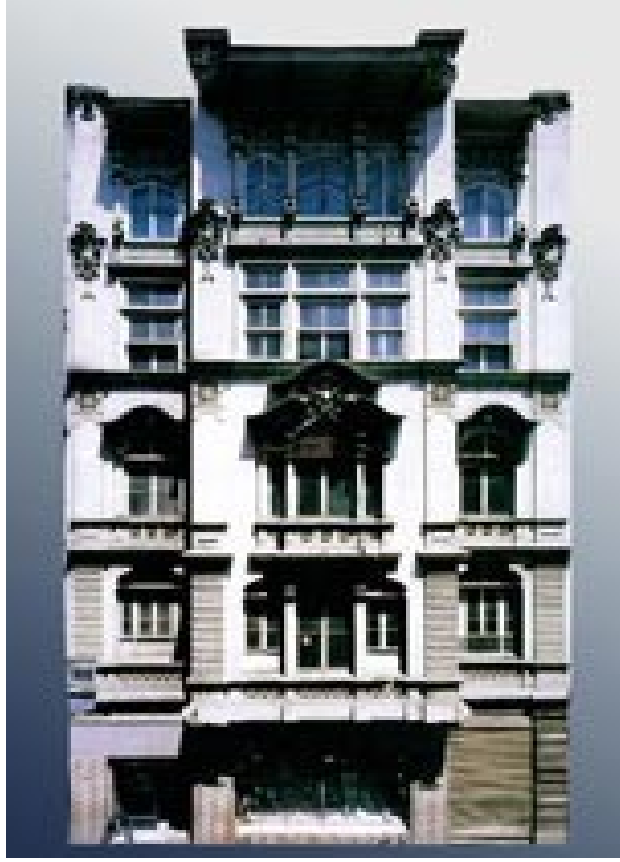
Hezaren Han, XX. yüzyılın henüz başlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına tanıklık eden süreçte inşa edilmiş, yeni han tipolojisine örnek gösterilebilecek bir binadır. Binanın planimetrisi oldukça basit ve mağaza olan giriş katı dışında, üst katlar boyunca tekrarlanmış bir kurguya sahiptir. Ön cephe her katta ayrı üslup diliyle karşımıza çıkarken, arka cephe çok basit ve sade bir kompozisyonda tasarlanmıştır. Binanın, eldeki belgelerden

yola çıkılarak, 5 ay gibi kısa bir sürede inşa edildiği göz önünde bulundurulduğunda, o dönemdeki inşai faaliyetlerin yapım süreçleri açısından bir örnek teşkil ettiği söylenebilir.

3.1.1 Tarihçe

Osmanlı Bankası'nın arşivinde bulunan belgelere göre, Hezaren Caddesi ile Banka Sokağı (bugün Saint-Pierre Han'ın önünden geçen Eski Banka Sokağı) arasında bulunan adadaki iki parsel Osmanlı Bankası tarafından, 1880 ve 1884 tarihlerinde, birincisi Abraham kızı ve Salomon Levi karısı Rebeka isimli bir kişiden, ikincisi ise Cemile Refia Hanım ile Cemil Bey'den satın alınmıştı. Bu iki parsel adanın iki ucunda, aralarında bulunan daha büyük bir parsel ise Ermone Samuelyan, Takuhi Samuelyan, Sofi Lutfiyan ve Komer Filiposyan isimli kişilerin elindeydi. 1899 yılında ise, Takuhi Samuelyan'ın vefatı üzerine, hayatta kalan üç mal sahibi ile Osmanlı Bankası arasında bir anlaşma yapılmış, bankanın adanın ucunda bulunan parseli ile bu kişilerin parselinin sol kısmından eşit bir alan takas edilerek, adanın iki parseli bölünmesi sağlanmıştı. Böylece Osmanlı Bankası kendi birleştirilmiş parselinde Hezaren Han adıyla anılacak olan hanı inşa etmeye imkân bulmuştur. Hezaren Han'ın inşa edileceği arsanın üzerinde daha önceleri Osmanlı Bankası'na ait ve odun ve kömür deposu olarak kullanılan kiremit çatılı ahşap bir bina ve yanında bir ahır bulunmaktaydı. 1898 tarihli kayıtlara göre, artık yeni binasına taşınmış olan banka, mimarı Alexandre Vallauri tarafından 900 lira civarında değer biçilen bu arsayı gözden çıkarmış, satılacak gayrimenkuller listesine koymuştu. 1899'da komşu arsanın sahipleriyle gerçekleştirilen değiş tokuş sayesinde, bu arsa büyümüş, 20 Haziran 1902 tarihinde Osmanlı Bankası ile Vallauri arasında imzalanan bir kontratla buraya beş katlı bir binanın inşasına karar verilmişti. Beş ay içinde teslim edilmesi gereken ve muhtemelen 1902 sonlarında biten bu bina, bugün hâlâ ayakta duran ve art-nouveau üslubuyla dikkat çeken Hezaren Han'dır.

1903 yılında, hanın üç katını Soci  t   du Tombac (T  mbeki   irketi) kiralamış, bir katına ise banker E. Eugenidi yerleşmişti. 1905 yılı sonlarında ise banka bu hanı elden çıkarmaya karar vermiş ve 5 Ocak 1906 tarihinde Beyoğlu Mutasarrıfı Hamdi Bey'e satmıştır. Bu satıştan sonra Hezaren Han adı Hamdi Bey Han'a dönüşmüşse de, 1914'ten itibaren tekrar Hezaren Han adı kullanılmıştır. Hezaren Han'da T  mbeki   irketi ve E. Eugenidi'nin dışında, Gaumont film ithalatçısı, Osmanlı Milli Sigorta   irket-i Umumiyesi, Avusturya Phenix Sigorta   irketi ve Eli Burla ve Ortakları gibi kuruluşlar yer almıştır (Eldem,2000).

Şekil 3.1 Hezaren Han

3.1.2 Mimar Alexandre VALLAURİ

Alexandre Vallaury'nin mimarlık tarihindeki önemine bakmadan önce, yabancı ve Levanten mimarların, Tanzimat Dönemi ve sonrasında mimarlığa getirdiği değişime bakmakta fayda var.

Yabancı mimarlar, Türkiye'de yaptıkları yapılarla hem Tanzimat'ın yönetim modelindeki değişikliğin ihtiyaç gösterdiği yeni yapı programlarını uygulamış, hem de yeni üslup özellikleri taşıyan yapıları İstanbul'da inşa etmişlerdir. Böylece 1840-1860 döneminde, İstanbul'un silueti değişir. Hem Beyoğlu'nda, hem Tarihi Yarımada'da büyük yapılar karşımıza çıkmaya başlar. Rus Elçiliği'nin Beyoğlu sırtlarında yükselmesinin hemen ardından inşa edilen, bugünkü İstanbul Üniversitesi sınırları içerisinde bulunan Bekirağa Bölüğü adıyla

ünlenen askeri hastane / kışla binası buna bir örnektir. En iddialı örneklerden biri ise, Tanzimat erkânının bir üniversite kurmak iddiasıyla yaptırdığı, Sultanahmet'teki Darülfünun binasıdır. Dönemin gazetelerinde bu binayla ilgili ciddi tartışmalara rastlanır. Böyle bir dev yapının en önemli dini yapılardan biri olan Aya Sofya'nın önüne yapılmasının doğru olmadığı ileri sürülür. Tanzimat yöneticileri bu konuda iddialı davranır ve büyük paralar harcanarak tamamen batılı tarzda dev bir yapı inşa edilir. Tamamlanması 20-25 sene süren bu yapı hiçbir zaman da üniversite olarak kullanılamaz, çünkü istenen düzeyde eğitimi sürdürecektir ne hoca ne de öğrenci birikimi henüz yoktur. Gaspere Fossati tarafından yapılan bu bina, 1940'ların başında yıkılmıştır.

Bununla birlikte Taşkılla, Selimiye gibi Batı tarzı kışla yapıları İstanbul'da yer edinmeye başlar ve yavaş yavaş yeni bir geleneğin de habercisi olurlar. Öte yandan, bu gerekli değişim isteğini karşılamak için, Tanzimat yönetiminin ihtiyaç duyduğu yeni yapı programlarını çözümleyebilecek yetişmiş mimar yoktur. Bu nedenle yabancı mimarlar görevlendirilir. Mimarlık İstanbul'da bu dönemden sonra iyi para kazandırdığı ve saygın bir meslek olarak görüldüğü için, Levantenler çocuklarını mimarlık eğitimi almak üzere yurtdışına gönderirler; 1860'tan sonra Levanten mimarlar ortaya çıkmaya başlar.

Levanten mimarlar yabancılarla birlikte dönemin mimari anlayışını oluşturmada etkili olmaya başlarlar. Ancak Levantenlerin durumu yabancılarınkinden biraz farklıdır; çünkü burada doğmuş, burada yaşamışlardır, kimileri de Osmanlı vatandaşıdır. Dolayısıyla mimarlık tavırları da farklıdır; kendi yaşadıkları kentin kültürel geleneğinin unsurlarını taşırlar. Buna bağlı olarak, ürettikleri mimari ürün de buradaki geleneği ve çevre özelliklerini yabancıardan daha iyi çözümlemiş olarak yansıtır. Bu süreçte Levanten mimarların yetişmesiyle, katı batılı formlar yerelleşmeye başlar. Yapılarda hem yerel hem de ithal üslup özellikleri kullanılmaya başlar. 1860'tan sonra, 1880'lere kadar eklektisizmin etkisiyle, Osmanlı mimarisinin teorik tabanını araştıran, bu konuda akıl yürüten, bu öğelerin yeniden canlandırılmasını hedefleyen çalışmalar da söz konusu olur.

Mimari yapılar, yabancı da yarı yabancı da olsa mimari ürünü verecek insanın içinde bulunduğu ve düşündüğü, arayış içinde olduğu çözüm yaratmaya çalıştığı soruların cevaplarını da oluşturur. Bu dönemde bir yandan da yeni geleneklerin ortaya çıktığı görülür. Yerel mimariden gelen unsurları taşıyan, fakat bütününde batılı olan, neoklasizmin çeşitli üslup özelliklerini barındıran yapılara rastlamak mümkündür. Mimar Barborini'nin tasarladığı Mercan'daki Ali Paşa Camii, bir yabancıların tasarladığı, geleneklerimizle kültürel bir bağ

kurmaya çalışan yapılara o dönemden ilginç bir örnektir. Osmanlı-Türk kültür ortamında yabancıların, mimarının bizim geleneklerimize bağlı gitmesi için çaba sarf ettiği görülür.

1868'de, İstanbul'da, beş yabancı mimar veya Levanten, bir Osmanlı mimar vardır. Daha sonra bu grafik Osmanlı mimarlar lehine değişir; 1881'de eşitlenir; 1912'de yabancı isimler taşıyan mimar sayısı epey fazladır; 1940'ta ise Türk ve Müslüman mimarların sayısı daha fazladır. Bu grafik içinde Vallauri'nin etkinlik yılları 1883-1909 yılları arasındadır. Bu dönemde Vallauri mimarlık ortamının en etkili mimarındır.

Mimar Vallauri ile ilgili çeşitli araştırmalar yürütülmüştür. Hacettepe Üniversitesi'nde Mustafa Servet Akpolat tarafından hazırlanan doktora tezi çalışmasında, mimarın öğrencilik döneminden itibaren çalışmaları irdelenmiştir. Sedat Hakkı Eldem de yine yazılarında Vallauri'den övgü ile bahseder. Ancak bu kaynakların aktardığı bilgilere rağmen henüz Vallauri ile ilgili bir mimarlık arşivi ortaya çıkmamıştır, yapılarının tamamı bilinmemektedir. İstanbul'da günümüzde var olan ancak bilmediğimiz yapıları olabileceği gibi, yapılarının bir kısmının da bugüne gelmemiş olması ihtimali vardır. Bu konuda bir iddiada bulunabilmek için elimizde belge bulunması gerekmektedir.

1850'de İstanbul'da tanınmış bir Levanten ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Alexandre Vallauri, eğitimini burada sürdürür. Türk uyruğu taşıdığı söylenmektedir. Vallauri'nin kökenine dair, İtalyan ya da Fransız olduğu yönünde tartışmalar mevcuttur. Bir dönem Fransız kökenli olduğu kabul edilirken, Sedat Hakkı Eldem İtalyan olduğunu öne sürer. Bu konuda, 1911'de İstanbul'daki İtalyan elçisinin Ayasofya restorasyonu ile ilgili olarak İtalyan Dışişleri'ne gönderdiği bir belge söz konusudur. İlgili belgede, bir İtalyan mühendisin İstanbul'da Ayasofya'nın restorasyonu için bir teklif verdiği, ancak Vallauri adlı önemli bir rakibinin olduğu söylenir. Belgeye göre Nice'te doğmuş olan Vallauri, İtalyan bürokrasisinin ağır çalışması nedeniyle kaybedilmiştir. Mason locası kayıtlarında da 1863'te Vallauri'nin İtalyanca rituelin sürdürüldüğü locada kayıtlı olduğunu ve oraya devam ettiğini görüyoruz. Ayrıca İstanbul'daki İtalyan Derneği “Societa Operaia” üyesidir. Kitabe bulunan yapılarından Decugis evi cephesinde ismi Vallauri biçiminde yazılıdır.

Şekil 3.2 Mimar Alexandre Vallauri (ortadaki)

Vallauri'nin Paris'te mimarlık eğitimi aldığı okul, Ecole des Beaux-Arts, döneminde dünyanın en iyi mimarlık eğitimi veren, önemli mimarlar yetiştiren bir okuldur. Eğitimdeki temel anlayışları, eklektisizmin yorumlanarak yapıların plan düzenlemesiyle cephelerin ve içlerinin bütüncül bir anlayışla ele alınması ve bu koşullara uygun mimari karakteri olan yapıların tasarlanmasıdır. Yapılarda simetri, kolay anlaşılabilirlik ve işlevine uygun bir mimari aranır. Bu bakış, neredeyse tüm dünyada etkin olan bir mimari anlayışın temelini oluşturur.

Vallauri de İstanbul'daki varlıklı bir ailenin çocuğu olarak, eğitim almak üzere bu okula, Ecole des Beaux-Arts'a gönderilir. 1869-1878 arası dönemi Paris'te mimarlık eğitimi alarak geçirdikten sonra İstanbul'a döner ve birtakım resim sergilerine katılır. Bir yandan araştırmalarını devam ettirir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin eğitime başladığı ilk yıllardan itibaren ise mimarlık bölümünün eğitimcilerinden biridir. Mektebin mimarlık eğitim programının hazırlanmasına katkıda bulunmuş ya da direkt hazırlamış olması ihtimali çok yüksektir. Bu görevi 1883-1908 arasındaki dönemde sürdürür.

Vallauri Yapıları

Sanayi-i Nefise Mektebi Binaları

Bu binalar Eminönü ilçesinde, Topkapı Sarayı'nın kuzey tarafında, Arkeoloji Müzesi'nin bahçesindedir.

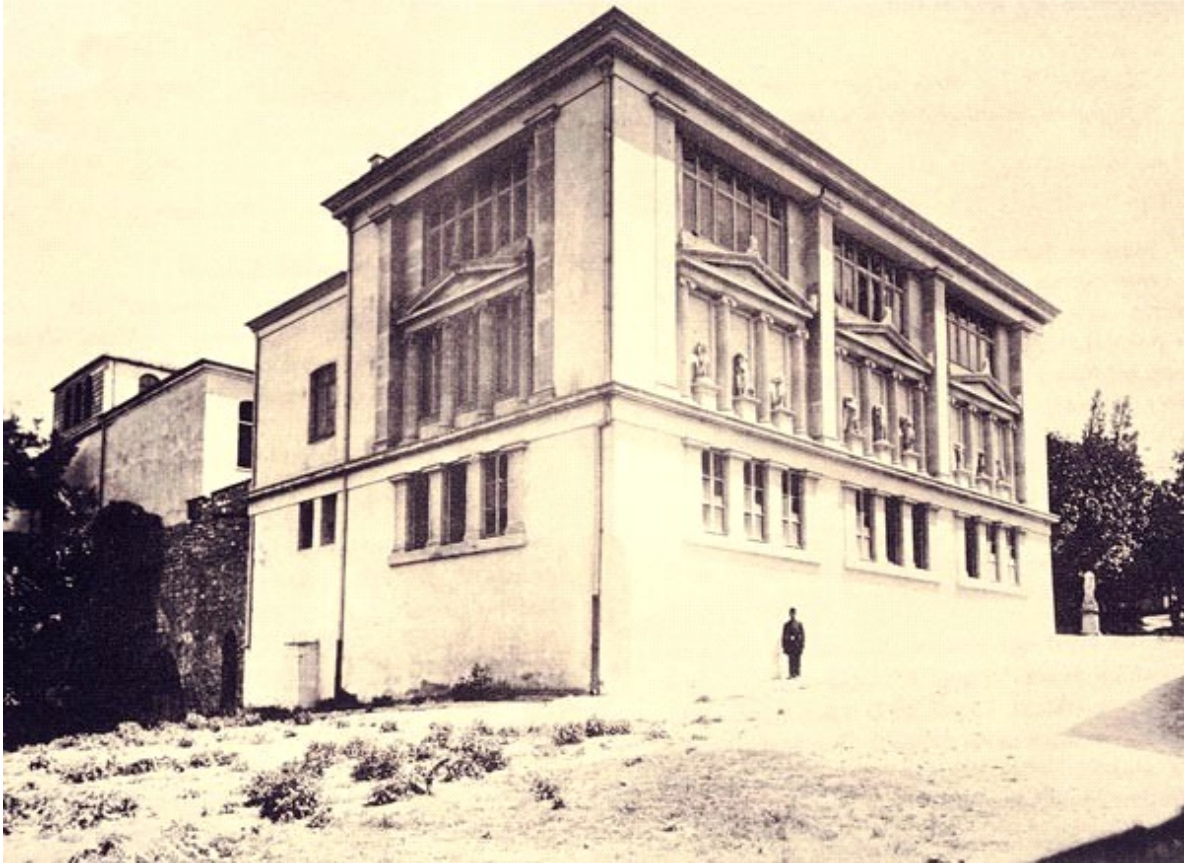
Yapım tarihi 1882 olan yapı, Müze-i Hümayun Müdürü Osman Hamdi Bey'in gayretleri sonucu, Sanayi-i Nefise Mektebi için inşa edilmiştir. Okulun müzenin yanına kurulmasının yararına inan Osman Hamdi Bey, okul için batıdaki boş alanın kullanılması iznini almıştır (Batur, 1993). Bir yıldan daha kısa bir sürede bitirilen bu ilk bina sadece beş derslikliydi (Akpolat, 1991). İşlevlere yetmeyeceği anlaşılan yapının genişletilmesi gerekliliği, Vallauri'yi bir genişletme projesi hazırlamaya itti. 21 Zilkade 1305 (30 Temmuz 1888) tarihinde nezarete (bakanlık) sunulan proje, ancak 1892'de gerçekleştirilebildi. Üç atölye ve bir sergi salonundan oluşan bu binaya 1911 yılında dört oda daha eklenerek eski bina ile birleşen bir oluşuma gidilmiştir (Batur,1993).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin 1916'da Cağaloğlu'na taşınmasıyla eski bina Müze-i Hümayun yapı kompleksine dahil edilmiştir. 1970 yılında Prof. Nezih Eldem tarafından yapılan onarımdan sonra bu bina, Eski Şark Eserleri Müzesi olarak tekrar faaliyete geçmiştir.

Binalar kısmen gömülü zemin kat üzerinde bir katlı olarak tasarlanmış ve kâgir olarak inşa edilmiştir.

Vallauri ilk binanın tasarımında neorönesans üslup kullanmıştır. Yüksek bir merdivenle birinci kata doğrudan erişilmekte, kompozit başlıklı yüksek pilastrlar cepheyi eşit olarak bölmektedir. Her bölümde basık kemerli birer pencere ile üstünde insan başı figürlü birimler ve konsol taşlarıyla taşınan silme-lentolar vardır. Pilastrlar, tabla formunda geniş bir çift silme takımıyla bağlanmış ve üst kısımda yan kenarları yuvarlatılmış kartuşlardan oluşturulmuş bir sıra yapılmıştır. Cephe kompozisyonu, dış sıralı bir silme ve parapetle tamamlanmıştır.

İkinci bina ise neogrek stilde tasarlanmıştır. Bu binanın cephe kompozisyonu daha karmaşıktır. Eğim nedeniyle zemin kat yükseltilmiş, üçlü pencere gruplarının pilastrlarını bağlayan tabla, üst katı taşıyan bir platform halini almıştır. Birinci kat, ilk binada olduğu gibi, yüksek pilastrlarla bölümlenmiş, fakat bu binada cephe yüzeyi içeri çekilerek bir derinlik elde edilmiştir. Bu derin nişlere İyonik kolonlara taşıtılan üç açıklıklı ve akroterli bir alınlık olan cephe motifi konulmuştur. Doğu ve batı cephelerinde birer, güney cephesinde üç bölüm üzerine işlenmiş olan bu dekoratif kompozisyon, binanın Arkeoloji Müzesi ile uyumlu bir birliktelik kurmasını sağlar. İyonik sütunların arasına arkeolojik buluntulardan seçilmiş heykeller de yerleştirilmiştir. Birinci katın cephesi, frontonların üzerinde geri planda kalan dikdörtgen pencerelerle devam edip geniş bir silme ve parapetle sonlandırılmıştır. Üçüncü yapının kitlesi, öteki iki yapıya oranla alçak tutulmuş, böylelikle iki ayrı binanın birleştirilmesi sağlanmıştır (Batur,1993).

Şekil 3.3 Sanayi-i Nefise Mektebi

Şekil 3.6 Arkeoloji Müzesi

Rıdvan Paşa Köşkü

Bu köşk, Kadıköy, Erenköy’de bulunuyordu. Köşke adını veren Rıdvan Paşa (1855-1906), Matbuat Müdürü olan Mehmed Nüzhet Bey’in oğludur. İstanbul’da doğmuş olan Rıdvan Paşa, kaymakamlık, savcılık gibi idari görevlerden sonra mabeyin başkatipliği ve dahiliye müsteşarlığı görevlerinde bulunmuştur. 1876-1909 yılları arasında hükümdar olan Padişah II. Abdülhamid kendisine paşalık ve vezirlik görevlerini vermiştir. Daha sonra şehremini olan ve bu görevi 16 yıl sürdüren Rıdvan Paşa, Tepebaşı’nda yazlık ve kışlık tiyatro yaptırmış ve Avrupa’dan tanınmış grupların gelip gösteri yapmasına yardımcı olmuştur. Bir yol yapımı meselesi nedeniyle, Abdülrezzak Bey ile arası bozulmuş ve Ali Şamil Paşa’nın adamları tarafından öldürülmüştür.

Maliye memurlarından Süleyman Efendi’ye ait olan Erenköy’deki arazide bulunan iki ahşap köşk, Rıdvan Paşa tarafından satın alınarak, yerlerine kendi ismini alan köşk inşa edilmiştir. Köşkün iç ve dış süslemeleri, bahçedeki hamamı ve Rıdvan Paşa’nın kızı için yaptırdığı kasrın güzelliği, köşkü semtin meşhur bir binası haline getirmişti.

Rıdvan Paşa Köşkü, küçük kasrı, hamamı, serası, kameriyesi ve selsebilli havuzlarıyla bir yapılar kompleksi idi. Üç katlı olan köşkün dış cephesi, at nalı şeklindeki ve düz kemerleriyle dikkat çekiyordu. Cepheler pilastrlar ve pencere üstlerinde çeşitli formlarda alınlıklarla bezenmişti. Bunlar üçgen, dikdörtgen ve at nalı şeklinde yapılmıştı (Göksoy,1993). Parapet ile gizlenmiş çatısı, büyük boy aynaları, heykelleri, tavanlarda rokoko tarzı süslemeleri bulunan bu köşk geçirdiği bir yangın sonucu tamamı ile yanmış ve günümüze ulaşamamıştır. Bu kompleksten geriye kalan, büyük kısmı yıkık bir vaziyette duran kasır, ahşap ve tek katlı bir yapıdır. Yapının dış cephesi, balık sırtı tarzında ahşap kaplamaları, ajurlu pencere üstleri, kıvrık “S” ve ters “S” formları ve çatıya geçişte her pencerenin üstüne gelecek şekilde tasarlanan küçük sütunçeler üzerinde üçlü kemerlerle kompoze edilmiştir. Geniş saçaklar sıra halinde ahşap sütunlar tarafından taşınır. Duvarlarda bulunan fresko tekniği ile yapılan manzara resimleri harap olmuş bir durumdadır. Oda kapıları anıtsal büyüklükte vitrayla süslüdür.

Köşkün hamamı kagir bir yapıdır. Mekanların üzerleri aydınlık fenerli tonoz ve küçük kubbelerle örtülmüş, dış cephe yine pilastrlar,sütunlar, sağır nişler ve çiçek vazoları ile süslenmiştir.

Altıgen plan şemalı kameriyeye ise bir merdivenle ulaşılır. Alt katı mahzen olarak planlanmıştır. Dökme demirden imal edilmiş ağaç dalı kompozisyonundaki elemanlar, bütün kameriyeyi çevreler. Üst örtüsü balık pulu desenli çinko kaplamadır. Bu formların tamamı barok stildedir. Köşkün bahçesinde selsebil havuzlar vardır. Bahçede bulunan asırlık fıstık çamları ve diğer türlerde ağaçlar zengin bir peyzaj kompozisyonu sunar (Göksoy, 1993).

Décugis Evi

Günümüzde otel olarak kullanılan bu bina, Beyoğlu'nda, Beyoğlu Belediye Binası'nın hemen kuzey yanında bulunur. 1895'te inşa edilen yapı, dönemin tanınmış ailelerinden Levanten Décugis ailesi için, Vallauri tarafından inşa edilmiştir. Mimarın ismi "A. Vallauri Arte" şeklinde, yapının köşesinde birinci kat döşeme seviyesinde işlenmiş, binanın yapım tarihi ise, Meşrutiyet Caddesi cephesinde, zemin kat kuzey penceresinin kilit taşında belirtilmiştir (Çevik,2001).

Meşrutiyet Caddesi üzerinden girilen ve mağaza olarak kullanılan –bugün Vallauri Cafe olarak hizmet vermektedir- bodrum kat üzerinde üç katlı olarak inşa edilen yapıya daha sonraları iki kat ilave edilmiştir. 15X10 m'lik köşe parselin tamamına yerleşen yapının merdivenlerle ulaşılan ana girişi, Nergis Sokağı üzerindedir. Giriş mekanından altı basamak çıkılarak ulaşılan koridorun sağında üç kollu ana merdiven, solundaysa caddeye bakan iki oda bulunur. Aydınlıktan ışık alan servis hacimleri, bütün katlarda yapının kuzeydoğu köşesinde tasarlanmıştır. Aynı plan şemasına sahip olan birinci ve ikinci katlarda, köşe oda, girişin üzeri de kullanılarak cumbalı ve "L" biçiminde bir salon haline gelir. Odalar arasındaki iki kanatlı kapılar açıldığında tüm kat, geniş bir salon haline gelmektedir. Ancak bu mekanlar, 1987'deki restorasyon sırasında, yeni işlevin gereksinimlerini karşılamak üzere, ikiye bölünmüş ve iki oda haline getirilmiştir. Kâgir olarak inşa edilen yapı, kiremit kaplı ahşap kırma çatı ile örtülmüştür.

Cephelerde giriş katı taş kaplı, diğer katlarsa sıvalıdır. Pencere giriş katında basık, diğer katlarda ise yuvarlak kemerli olarak tasarlanmıştır. Üst iki kat cephesi, görsel bir bütünlük arz edecek şekilde kompoze edilmiştir. Düşeyde, ikikat yüksekliğinde cumba ve pilastr şeklinde köşe kolonları, yataydaysa, cephe boyunca devam eden birinci kat ve saçak silmeleri bu bütünlüğü yansıtır. Neoklasik, neobarok ve neorönesans elemanlar, eklektik bir anlayış içinde bir arada kullanılmıştır. Barok üsluptaki taş konsollarla desteklenen cumba cephesinde klasik başlıklar, rozetler, grifon, masklar gibi öğelere rastlanır. Saçak silmesi altında, rozetler üzerinde yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış insan başları yapının diğer süsleme öğeleri olarak göze çarparlar. Belirgin bir cephe elemanı olarak ortaya çıkan cumba, yerel mimariye

gönderme yapan bir yorumdur (Can,1993). Décugis Evi, 1987’de kültür varlığı olarak tescil edilmiş nitelikli bir mimari eserdir.

Şekil 3.8 Decugis Evi

Büyükada Rum Yetimhanesi

Büyükada’da Hristo (İsa) Tepesi’nde bulunan yapı, 1898-1899 yılları arasında bir Fransız şirketi tarafından otel olarak yaptırılmıştır. Günümüzde yapı, Fener Patrikhanesi’ne bağlı bir gayrimenkuldür.

“Prinkipo Palas” olarak faaliyet göstermek amacıyla tasarlanan ve yapımı gerçekleştirilen bina, devrin yönetiminden izin alınamaması nedeniyle Eleni Zarifi adlı bir Rum kadın tarafından satın alınır. O zamana kadar Yedikule’deki Balıklı Rum Hastanesi’nde işlevini sürdürmekte olan yetimhane 1902 yılında bu binaya taşınır. 1960’lı yıllara kadar Kuleli Askeri Lisesi ve Rus göçmenlerine ev sahipliği yapan bina, yetimhanenin önce Heybeliada’ya taşınması, sonra da kapanması sonucu boş kalmış ve bakımsız bir halde günümüze ulaşmıştır. Ahşap karkas sistemde inşa edilen yapı, yan bölümlerinde altı, diğer bölümlerinde beş katlıdır. Birbiri üzerine getirilmiş çıkmalar, cepheye hareket kazandırmıştır. Genel yapısında sade bir mimari hakimken tiyatro salonunun iç mekan ahşap süsleme detayları oldukça niteliklidir.

Büyükada Rum Yetimhanesi’nin bahçesinde idare binası olarak kullanılmak üzere inşa edilmiş, sonraları ilkokul olarak kullanılmış bir bina daha bulunur (Ceylan,1993).

Cercle d'Orient

Bu bina Beyoğlu'nda, İstiklal Caddesi üzerinde, "Serkldoryan" diye bilinen ünlü bir kulüp için inşa edilmiş ve bu kulübün adıyla anılmıştır. 1882'de kurulan bu kulübün üyeleri arasında Levantenler, azınlıklar ve yabancı uyruklular ile üst düzey Osmanlı erkânı bulunuyordu. Cumhuriyetin ilanından sonra "Şark Kulübü" anlamına gelen Fransızca adını "Büyük Kulüp" olarak değiştirmiş olan bu cemiyet, 1959 yılında Çiftehavuzlarda bir şube açmış, 1971 yılında, 1960'lı yıllarda Beyoğlu'nun uğradığı sosyal bozulma nedeniyle, Beyoğlu binasındaki faaliyetine son vermiştir. Büyük Kulüp bugün sadece Kadıköy yakasındaki tesislerinde hizmet vermektedir (Üstdiken,1993).

Cercle d'Orient binası, 45 metrelik anıtsal cephesi ile Beyoğlu'nun dikkat çeken yapılarından biridir. Derinliği 21 metre olan yapının Yeşilçam sokağına bakan cephesinde, önceki tarihli mevcut bir yapı korunarak yapıldığı için, bu derinlik 13 metreye iner. Yol seviyesinden algılanmayan çatı katı ile birlikte bina beş katlıdır. İstiklal Caddesi üzerinden girişi orta eksende yer alır. Zemin ve birinci katlarda bazı değişiklikler ve ekler yapılmıştır. Günümüzde, girişin iki yanında pasaj şeklinde düzenlenmiş muhdes dükkanlar vardır. Birinci katta, muhdes bir merdivenle ulaşılan bیلardo salonu mevcuttur. Girişin sağında yer alan ve kulüp olarak düzenlenmiş üst katlara sirkülasyonu sağlayan merdivenler kullanım haricidir. Eş planlı ikinci ve üçüncü katlar, binanın İstiklal Caddesi cephesine paralel olarak uzanan bir koridorun iki yanına sıralanmış ve birinden diğerine geçilebilen salonlardan oluşmuş bir planlamaya sahiptir. Arka cephede servis mekanlarına yer verilmiştir. Çatı katı ise kulüp üyelerine ait otel odaları olarak düzenlenmiştir. Tuğla yığma sistemde ve volta döşemeli inşa edilen bu yapının cadde cephesi taş kaplama, yan cephesi ise sıvalıdır. Cephe düzenlemesinde prekast elemanlar kullanılmış olup tavanları bağdadi sıva ile kaplanmıştır.

Aksiyal ve simetrik bir yaklaşımla düzenlenmiş cadde cephesi, zeminde dükkanlar, birinci katta gotik rozetler ve gömme yivli sütunlarla belirlenmiş onbir modüle bölünmüştür. Cephe, dekoratif taş konsollarla desteklenen geniş bir silme ve bina boyunca devam eden parapetle tamamlanmıştır. Vallauri'nin diğer binalarında da rastlanan yüksek kabartma tekniğiyle yapılmış insan ve hayvan figürleri, cephe düzenlemesinin önemli elemanlarıdır.

Binada çeşitli dönemlerde, alt katlarda çıkan yangınlar, üst katlarda da kısmi hasara neden olmuş ve bu katların kullanımını engellemiştir. 1990 yılında İstanbul Büyükşehir

Belediyesi'nden gelen talep üzerine binanın cephesi temizlenmişse de bina, muhdeslerinden arındırılmayı ve üst katların restorasyonu ile tekrar işlev kazandırılmayı beklemektedir (Can,1993).

Union Française

Beyoğlu, Meşrutiyet Caddesi üzerindeki bir başka Vallauri yapısı, Union Française binasıdır. Bina, 1896 yılında, Alexandre Vallauri tarafından, 19. yy'ın sonunda İstanbul toplumsal hayatında önemli bir grup halini alan Fransız kolonisi için lokal olarak, projelendirilip inşa edilmiştir (Akpolat,1991).

Union Française binası, Meşrutiyet Caddesi ile arkada Minare Sokağı arasında yer alan ve her iki yolada cephe veren arsada yapılmıştır. Yüksek bir bodrum kat üzerine üç katlı, kâgır ve o dönemde yoğun olarak kullanılan NPI putrelli volta döşemeli olarak tasarlanmış olan bina, basit bir plan şemasına sahiptir. Vallauri dikdörtgen arsayı enine üç parçaya bölmüş, ortadaki parçayı büyük bir hol, yanlarda kalan diğer iki parçayı da toplantı odaları, kitaplık, ofis vb... işlevlere ait alanlar olarak tasarlamıştır. Giriş aksında büyük bir merdiven doğrudan üst kata bağlantıyı sağlar. Minare Sokağı'na bakan arka cephe, kottan dolayı sokak kotunun altına düştüğünden, servis hacimleri bu kısımda çözülmüştür. Birinci ve ikinci kat hollerinde de büyük merdivenler, düşey sirkülasyonu sağlarlar. Üst katta sahnesi olan bir çok amaçlı salon vardır.

Binanın Meşrutiyet Caddesi cephesi neoklasik üslup özellikleri gösterir. Cephe, zeminden çatı silmesine kadar devam eden dört pilastrla ortadaki diğerlerine nazaran daha büyük olan üç açıklığa bölünmüştür. Pilastrlar, saçak parapetinin altında kompozit başlıklarla bitirilmişlerdir. Bu neoklasik düzene karşın, hem girişin üst katla olan bağlantısı, hem de toplantı odasının yüksekliği, bu klasik yerleşirimi değiştirmiştir. Vallauri, klasik öğeleri kompozisyon oyunları ile değiştirerek tasarımını 19. yy sonu anlayışı veya "Belle Epoque" çizgisine getirmiştir (Batur,1993).

Toplantı salonu, cephede, klasik oranların farklılaştırılmasıyla, öne doğru çıkma yapmış ve iki uçta konsollarla desteklenmiş geniş bir açıklık olarak ortaya çıkar. Konsolların alt yüzünde barok sarkıtma motifi ve oval birer madalyon bulunur. Madalyonların birinin üzerinde,

Fransızca “Industrie” (sanayi), diğ erindeyse “Commerce” (ticaret) kelimeleri kazılıdır (Batur,1993). Minare Sokağı cephesi ise oldukça sade bir düzene sahiptir.

Bina, iki yangın geçirmiş ve iki yangın sonrası bir ticari işletmeye satılmış ve sonra da onarılmıştır.

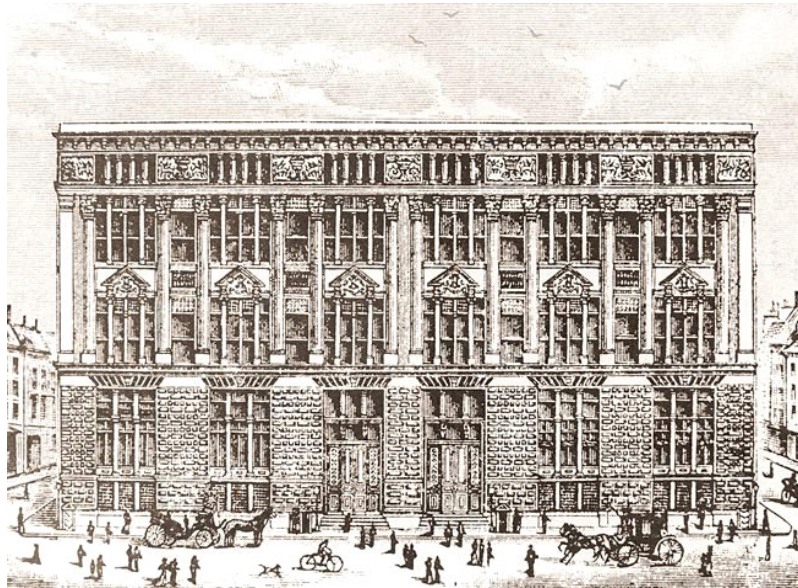
Şekil 3.10 Union Française

Osmanlı Bankası Binası

Vallauri'nin Hezaren Han gibi Voyvoda Caddesi üzerinde bulunan bir başka yapısı, Osmanlı Bankası Binası'dır. 1890'da Osmanlı Bankası ve Tütün Rejisi İdareleri tarafından yaptırılmış bu bina, Vallauri'nin herhangi bir binasına göre, hakkında en çok belgeye ulaşılan bina olarak dikkati çeker. Binanın Osmanlı Bankası olarak kullanılan kısmı 1892 senesinde faaliyete geçmiş ve uzun yıllar bu bankanın genel müdürlük ve merkez şubesi olarak hizmetini sürdürmüş, günümüzde ise Garanti Bankası tarafından, hem müze ve araştırma merkezi, hem de bankanın çeşitli birimlerini barındıran bir bina olarak, kullanılmaktadır.

İki farklı kuruluş tarafından kullanılan binanın planimetrisi, simetrik iki bölüm olarak dikdörtgen bir boşluğun çevresinde dizilmiş galerili bir düzenlemeye sahiptir. Girişin tam karşısında yer alan büyük merdivenler binanın düşey sirkülasyonunu sağlamakta ve merdiven sahanlığının açıldığı dikdörtgen boşluğu çevreleyen koridordan bürolara ulaşılmaktadır. Bina dönemin hakim eklektik anlayışını, zemin kattaki bosajlı taş kaplamaları, cephesindeki yoğun süslemeleri ve farklı düzenlere ait öğelerin simetrik bir kompozisyonla kullanılmasıyla, yansıtır. Giriş ve asma kat hizasında bosajlı taş kaplama cephe, ortada iki bölüme hizmet veren iki ayrı kapı, yanlarda ise düşey üş banttıan oluşıan dört pencere grubu ile oluşturulmuş ve bu kısım bir kat kornişiyile üst katlardan ayrılmıştır. Bu kornişin üzerinde iki kat boyunca devam eden ve bir arşitravla sonlanan cepheyi, Korint başlıklı ve yivsiz oniki kolon, altı kısma ayırmakta ve dört düşey banttıan oluşıan pencere gruplarında olduğu gibi, diğır katlara oranla daha alçak olan son kat cephesinde de, aralarında küçük sütunlar bulunan pencere grupları bulunur. Pencere grupları arasında askıçelenk, aslan kafası, kase gibi antik Yunan kökenli bezeme elemanları kullanılmıştır. Binanın en üst katının muhdes olduğu açıkça görülür. Binanın Haliç'e bakan güney cephesiyle diğır yan cepheleri daha sade bir düzene sahiptirler (Salman,1993).

Yapının güney cephesi, Haliç silüetine yöresel göndermeler yapan geniş saçakları ve cumbaları ile, Voyvoda Caddesi cephesinden tamamen farklı bir üslupta, adeta iki ayrı mimar tarafından tasarlanmış bir izlenim yaratır.

Şekil 3.5 Osmanlı Bankası

Societa Operaia Binası

İstanbul'da İtalyan Levanten cemaati tarafından kurulan ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir kültür kulübü olan Societa Operaia, kurulduğu 1863 yılından itibaren çeşitli binalarda faaliyet göstermiş, 1884 yılında bugünkü binasının yapıldığı arsayı satın almıştır. Binanın tasarımı Vallauri'ye, uygulaması ise Bottarlini'ye aittir.

2 Kasım 1884'te binanın temeli atılmış ve inşaatı yaklaşık bir sene sürmüştür. 1886 senesinde kulüp bu binayı yeni binası olarak kullanmaya başlamıştır. İstiklal Caddesi'ne bağlanan Deva ve Pertikâr çıkmazlarına cepheli olan bina, günümüze kadar çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Binanın bodrum, zemin ve iki normal katı vardır. Kütüphane, okuma ve bilardo salonları, yemek ve yönetim kurulu toplantıları için kullanılan salonlar ve resepsiyonlar için kullanılan büyük bir salon binada bulunan mekanlardır. Sahne ve balkonu olan büyük salon, önemli günlerde İtalyan topluluğunun toplantı yeri olmuştur.

Yapıldığı dönemde, binanın tamamı dernek faaliyetleri için kullanılırken, günümüzde sadece birinci katı bu amaca hizmet verir. Zemin ve ikinci kat ise kiraya verilerek derneğe gelir getirmesi sağlanmıştır.

Binanın içinde, duvarlarda madalyonlu bezemeler, düz ve kasetli tavanlarda stilize bitki motiflerinden oluşturulmuş süslemeler göze çarpar. İçerideki bu neoklasik etkili eklektik süsleme tarzına karşın, dış cephelerde bariz bir üslup özelliği göstermeyen sade bir düzenleme vardır (Tokay,1993).

Hidayet Camisi

Eminönü'nde, Yalı Köşkü Caddesi ile Şeyhülislam Hayri Efendi Caddesi'nin kesiştiği noktada olan bu cami, II. Abdülhamid tarafından, buradaki 1813 tarihli ahşap cami yerine , 1887'de yaptırılmıştır (Saner,1988).

Cami yatayda üç bölümden oluşan bir planlamaya sahiptir. Bu bölümler, zeminden yükseltilmiş ve merdivenle ulaşılan, orijinal durumunda açık, daha sonradan camekanla kapatılarak üstü örtülmüş giriş sahanlığı, dikdörtgen planlı ve düz çatılı son cemaat yeri ve ana ibadet mekanı olarak sıralanmıştır. Kareye yakın bir plana oturan ana mekan, mihrap duvarının köşelerinde eksedrarlarla genişletilmiş, klasik dönem Osmanlı mimarlığında benzeri

olmayan sivrilikte bir kubbenin herhangi bir geçiş elemanı olmaksızın mekanı sınırlayan duvarlara oturmasıyla kapatılmıştır (Saner, 1988). Doğu ve batı cephelerinde birer büyük pencere ve bu pencereleri merkez alan cephe düzenlemeleri caminin tasarımında göze çarpan yaklaşımlardır. Gerçek ve sağır pencerelerin at nalı ve soğan kemerleri, sağır arkadların bütün kompozisyon içindeki konumu ve detaylarının el alınışı, oryantalist akımın bir etkisidir. İşçiliği bitmemiş gibi görünen mihrap cephesi de, kaynağı Osmanlı mimarlığı, Magrip veya Mısır'da bulunan biçimler olan bu etkinin bir tekrarıdır. Cami yapılaşmış dar bir çevrede konumlandığından, binanın oluşumu bu çevrenin sınırlamalarıyla belirlenmiş izlenimi uyanır.

Vallauri bu duruma, Osmanlı cami geleneğinden de faydalanarak bir çözüm getirmeye uğraşmış olmalıdır. Statik kütle, oranlar, alt yapı – kubbe ilişkisi ve tasarıma hakim olan dekorasyon anlayışıyla bu binanın, diğer Vallauri yapıları içinde dikkat çekecek bir tasarım kalitesine ulaştığını söylemek güçtür (Saner,1993).

Şekil 3.4 Hidayet Camisi

Abdülmecid Efendi Köşkü

Üsküdar Bağlarbaşı'nda bulunan köşk, Nakkaştepe'ye ve Beylerbeyi'ne doğru alçalan hafif meyilli ve geniş arazinin, ki yüzölçümü 160000 metrekaredir, üzerinde yer alan koruluğun

içindedir. Çok sayıda değerli ve anıtsan ağacı da barındıran bu koruluk ve köşkü çevreleyen duvarlar oldukça yüksektir.

Köşkün arazisi daha önceleri Hıdiv İsmail Paşa'nın mülkiyetindeyken, 1895 yılında, II. Abdülhamid tarafından satın alınıp, daha evvel buraya yapılması düşünülen köşkün planlarını görüp beğenen Şehzade Abdülmecid Efendi'ye tahsis edilmiştir.

Köşk 1901 yılında Alexandre Vallauri tarafından tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Son yıllarda ciddi bir restorasyon geçiren yapı, büyük bir yazlık köşk olarak planlanan külliye'nin selamlık kısmı olup, ahşap harem dairesi ve müştemilat niteliğindeki birimler günümüze kadar gelememiştir.

Köşk, döneminin en iddialı ve zarif yapılarından biridir. Bu iddiayı destekleyen tasarım kalitesi daha giriş kapısının düzenlenişinde kendini hissettirir. Osmanlı barok uygulamalarını hatırlatan geniş bir saçakla örtülmüş olan kapı, basık kemeri, eliböğründeleri ve renkli bezemeleriyle oldukça dikkat çekicidir. İhata duvarı içeri çekilmek suretiyle kapının yola göre algılanışı ve perspektif vurgusu güçlendirilmiştir (Batur,1993).

Kâgir bir bodrum kat üzerine iki katlı ahşap bir yapı olarak köşkün simetrik ve aksiyal bir plana oturduğu görülür. İki ana eksenin birleştiği noktada merkezi sofa bulunur. Bu sofada olduğu bilinen ve sökülmiş olan havuz, merkezi sofa motifini güçlendirir. Birinci katta yanlara açılarak eyvanlara ulaşan ve haçvari planlı bir şemaya oturan sofa, ikinci katta kapanmış ve salona dönüşmüştür. Köşelerdeki dikdörtgen planlı odaların doğrultuları ikinci katta değiştirilmiş; ancak, bu farklılıklara rağmen, her iki katta da, akslar boyunca çıkıntı yaparak dışa doğru uzanan orta hacimler ile dört köşedeki odalar, düzgün bir geometrik plana uygundurlar. Üçüncü boyuttaysa, duvarların ileri geri alınışıyla kitlede plastik bir etki ve cephelerde hareketlilik ön plana çıkar.

Vallauri, bu yapıda, şahnişin ve saçaklar gibi bazı geleneksel dekoratif öğeleri bezeme program ve tekniklerini yenileyerek kullanmıştır. Vallauri'nin yöresel mimariye yaptığı göndermeler arasında geleneksel baş oda düzenlemeleri de vardır. İkinci katta giriş cephesine bakan odalar, iki bölümlü ve divanhaneli olarak tasarlanmıştır. Divanhane, birer ince kolona bağlanan alçak korkuluklarla çevrilmiş ve oda kotundan bir basamak yükseltilmiştir. Güneydeki divanhane ise çini duvar panolarının kullanıldığı bezemeleriyle dikkat çeker. Yapıda kullanılan mimari elemanların genel olarak oryantalist üslup özellikleri gösterdiği söylenebilir.

Beş basamakla yükseltilmiş revaklı giriş, üst kattaki geniş balkonla birlikte vurgulanmış, gölgeli bir giriş hacmi yaratır. Aynı eksenindeki arka cephede yine revak bulunur, ancak bu

sefer revak bölümü öne doğru çıkar ve üstündeki balkon da renkli camla süslenerek kapanır. Yan cephede ise orta mekan bir şahnişin olarak ileri fırlamıştır.

Saçaklar, yapının görkemini vurgulayan üslup elemanları olarak değerlendirilmişlerdir. Orta eksenler üzerindeki mekanların örtü kotları diğer mekanlara nazaran yüksek tutulduğu gibi, saçak genişlik ve yükseklikleri de daha büyüktür.

Bu köşkü özellikli ve nitelikli yapan önemli bileşenlerden biri, hiç kuşkusuz bezemesidir. Bezemelerin saçaklarda da devam etmesi ve çok renkliliği, yapıda gösterilen özeni vurgular. Bu çok renklilik, dönemin oryantalist beğenisine de uyumlu bir uygulamadır. Binanın dış cephe bezemesi, cephe yüzeyini geometrik olarak bölen dikdörtgenlerden oluşan ve pencere ölçülerini baz alan modüler bir çerçeve altlığı üzerine uygulanmıştır. Oryantalist motiflerden oluşan bezeme, kalem işi tekniğinde yapılmıştır (Çevik,2001). Benzer bölümleme sistemi ve bezeme anlayışı yapının iç tezyinatında da kullanılmıştır. İçeride kalem işine ve altın tezhipli nakışlara ilave olarak çini kaplama duvar panoları da vardır.

Bahçede bir kar kuyusu, bir de 36 m. Derinliğinde merdivenli bir kuyu olduğu da bilinmektedir (Batur,1993).

Cemil Topuzlu Köşkü

Kadıköy, Göztepe Çiftehavuzlar'da, Operatör Cemil Topuzlu Caddesi üzerindedir. 1900 yılında, Vallauri tarafından tasarlanıp uygulanan bu köşk, 1912-1914 ve 1919-1920 yılları arasında İstanbul Şehreminliği görevinde bulunmuş Operatör Doktor Cemil Paşa'nın (Topuzlu) konutu olarak inşa edilmiştir.

Köşkün arazisi, konumu, çok değerli ağaçlarla dolu bahçesi ve müstemilatla ek yapıları, 1986'da Kadıköy sahil yolu düzenlemesi sırasında büyük değişikliklere uğramıştır. Köşkün denizle bağlantısı ve rıhtımı, sahilin rekreasyon alanı olarak doldurulmasıyla ortadan kalkmıştır. Sahilde bulunan küçük deniz köşkü bahçe içerisinde başka bir alana taşınmıştır. Bu yapı, Art Nouveau öğelerle bezeli bir şale görünümündedir. Arsanın kuzey kısmına ise dört apartman yapılmıştır. Köşkün caddeye açılan bahçe girişi, bu nedenle, yok olmuş, bu kısımda bulunan ahır binası da bahçede başka bir bölüme alınmıştır. Köşk halen terk edilmiş ve kapalı bir vaziyettir.

Köşk, ortalama 15X20m. boyutlarında bir taban alanını kaplayan dört katlı bir binadır. Zemin kat kâgir, üst katlar ise ahşap karkas sistemde inşa edilmiştir. Orijinal vaziyet planına göre köşk, geniş bahçenin ortasına, kuzeydoğu-güneybatı aksına oturan bir konuma yerleştirilmişti. Yapıya bu eksen üzerine simetrik yerleştirilmiş çift kollu büyük bir merdivenle birinci kattan girilmektedir. Giriş aksı, eksenindeki verandaların üzerinde iki kat boyunca yükselen kemerle

vurgulanır. Taşıyıcı işlevi olmayan bu kemer, Vallauri’ye özgü bir motif olarak kullanılmıştır. Ahşap malzemeden imal kemerin iki merkezli ve üstten teğet bir biçimi vardır. Bu kemerin daha çok dönemin oryantalist anlayışına gönderme yaptığı söylenebilir.

Anıtsal yapıllı eksene giriş karşın, binanın plan şeması, cepheleri ve kitlesi asimetriktir. Aslında eksen de ölçüm olarak tam ortada çıkmaz. Ortada eksen üzerinde geleneksel tavra bağlı olarak büyük salon vardır, ama boyutları ve konumları farklı olan çevre odalar, aksiyal düzeni değiştirmişlerdir.

Tokatlıyan Otel

Beyoğlu ilçesinde, İstiklal Caddesi’nde bulunan Tokatlıyan Otel’inin arsası daha önce “Üç Horan” adında Ermeni kilise vakfına aitti. Otel yapılmadan önce bu arsa üzerinde, kilise vakfına gelir getirmesi amacıyla, 1884 yılında bir tiyatro binası yapılmıştır. Bu tiyatro 8 sene boyunca faaliyetini sürdürmüştür. Bu tarih tartışmalıdır. Zira, başka bir görüşe göre, 1859-92 arasında burada bulunan yapı “Alcazar de Byzance” dır. Bu tiyatrodan önce bu arazinin üzerinde, tek katlı mağazalar olduğu tahmin edilmektedir (Üsdiken,1992). Vakıf, buraya tekrar tiyatro yapmak istemiş ve hatta gerekli izni almışsa da, bilinmeyen sebeplerle bu girişim süruncemede kalmış, buraya bir otel yapılması fikri gündeme gelmiştir. Otelin işletmesi de 60 yıl süreyle Mıgırdiç Tokatlıyan’a verilmiştir. Otel, 1897 yılının Kasım ayında faaliyetine başlamıştır.

Otelde var olan 160 odanın her türlü konfora sahip olması ve otelin bulunduğu yerin merkeziliği, zaman içinde, oteli bir cazibe merkezi haline getirmiştir.

Otelin ana kapısı Solakzade Sokağı’na açılıyordu. İçeri girildiğinde, sağda resepsiyon, sol tarafta merdiven ve asansör vardı. Merdivenin yanında, ana salona açılan bir kapı bulunuyordu. Bu kapıdan girildiğinde iki salon görülürdü. Sağ taraftaki salon, balo, kokteyl, nişan ve ziyafet gibi toplantıların gerçekleştiği mekandı. Caddeye bakan bölüm ise müşterilerin yemek yediği ve lobiyle kahve salonunu oluşturan kısımdı (Aykut,1993).

Önceleri “Hotel Splendide” olarak bilinen bu yapı, daha sonralarıysa “Hotel M. Tokatlıyan” adını almıştır. Ancak Pera sakinleri, bu binayı, “Mıgırdiç Evi” olarak adlandırmıştır ve benimsemiştir (Akın,2002).

Pera Palas

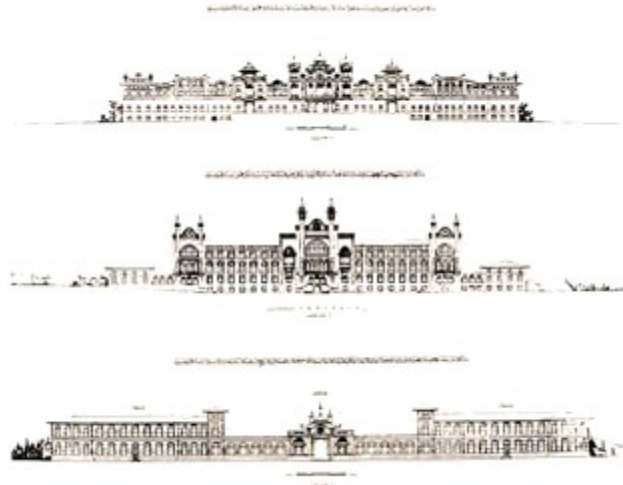
Beyoğlu ilçesinde, Tepebaşı, Meşrutiyet Caddesi'nde, 19. yüzyıl yapıları ile çevrili bir alanda inşa edilmiş bu otel, Osmanlı'nın Batı'nın ekonomik egemenliğine en açık olduğu dönemde inşa edilmiştir. Bu dönemde, İstanbul'da konforlu bir otele ve restoran salonlarına doğan ihtiyacın ilk farkına varanlar, üç İstanbullu Ermeni sermayedardı. Bunlar Rus uyruklu Ohannes Kiyorkof, Osmanlı tebasından manifaturacı Artin Manokyan ve Arslanoğlu Manok efendilerdir. Otelin arazisini, 1879 yılında Bayezid-i Sani Vakfı'ndan, "icare-i muaccele ve müeccele" (peşin ve sonradan alınacak kira) ödemeleriyle alan bu kişiler, 14 seneyi, yani 1893 yılına kadar olan süreyi arsanın hisselerini alıp satarak geçirmişlerdir. Bahsi geçen yıl otelin inşaatının başlamış olduğu, tapu tarafından ilk kez kaydedilen "nâ-tamam bir adet hane" ibaresinden anlaşılmaktadır. 1895 yılının Ocak ve Şubat ayında, otelin açılışıyla ilgili verilen ziyafetlerin dönemin Frenk gazetesi "Moniteur Ottoman" tarafından ayrıntılarıyla bildirilmesi, diğer kaynaklarda açılış tarihi olarak geçen 1892 senesinin doğru olmadığını ortaya koymuştur (Gülersoy,1993).

Tasarımı Alexandre Vallauri'ye ait olan bina, 46X28 m. boyutlarında dikdörtgen bir taban üzerine oturmaktadır. İki bodrum kat olmak üzere 9 katlı bir yapıdır. O dönemin en yeni tekniğiyle yapılmış olan binada Fransız usulü olarak adlandırılan NP putrelli volta döşeme tekniğiyle geçilmiş döşeme sistemi ve tamamen metal yapım elektrikli bir asansör vardır. Otelde jeneratör sistemi olması ve binanın elektrikle aydınlatılması o dönem için çizgi ötesi bir göstergesidir. Dikdörtgen alan, strüktürel bir rasyonellikle, enine ve boyuna üçe bölünerek taşıyıcı karkas sistemiyle geçilmiştir. Sistemin tam ortasında bir aydınlık boşluğu oluşturulmuş ve bu hacim giriş katında büyük balo salonu olarak işlevlendirilmiştir. Üst katlarda odalara açılan koridorlar bu aydınlık boşluğunun iki yanında sıralanmıştır. İlk üç katta yatak odaları koridorun yalnız bir yanında ve cephede yer alırken, sonraki katlarda koridorun her iki yanına, içeride aydınlığa bakan tarafa da oda konulmuştur. Suit odalar köşelerde yer alır.

Binanın planı ve dış görünümünde klasisist bir anlayış hakimdir. Balo salonu oryantalist, bazı ikincil mekanlar, yanmış olan kahve salonu ve asansör ile asansör çevresi Art Nouveau stilde tasarlanmıştır. Otele girişte geniş bir resepsiyon kısmı ile karşılaşılır. Beş geniş merdivenle yükseltilmiş ve mermer bir korkulukla çevrilmiş olan üst kısımda bekleme kısmı bulunur. Balo salonunun batısında tüm cephe boyunca uzanan biri büyük, ikisi küçük yemek salonları vardır. Otel, dış cephe olarak, tek ve büyük bir kitle görünümüne sahiptir. Köşelerde zeminden son kata kadar bosajlı taştan oluşan bir düzen vardır.

Şekil 3.7 Pera Palas Oteli

Şekil 3.9 Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane

Şekil 3.12 Ömer Abed Han

Şekil 3.15 Ömer Abed Han cephe detayı

19. yüzyılda, Vallauri'nin ve diğer mimarların özgün tasarım ürünleri olan lider yapılar, mühendisler ya da ustalarca yapılan diğer yapılara örnek teşkil etmiştir. İyi bir eğitim almış olup malzemeyi ve teknikleri iyi kullanan mimarın yapıları, İstanbul'un çeşitli semtlerinde karşımıza çıkar. Yerel-geleneksel mimarının kültürel ürününün tekrar okunup yakalanmasını sağlaması, kopan bağları tekrar canlandırması açısından da Vallauri ayrıca önemlidir (Can, 2003).

3.1.3 Mimari Özellikler

Hezaren Han, 4 ofis katı,zeminde 1 dükkan katı ve 1 bodrum kattan oluşan bir yapıdır. Taşıyıcı sistemi yığma olan hanın duvarları, boyutları 22.5*10.5*7 cm olan tuğlalardan örülmüştür. Döşemeleri adi volta döşeme olup, putrel (NPI 50/100) aralıkları 52 ila 61 cm'dir.

Putrellerin üzerine 5*5cm ahşap kirişleme konmuş, 2*15 cm ebadında ahşap kaplama ise bu kirişlemenin üzerine serilmiştir.

Hanın zemin ve asma katı orijinal mimarisini kaybetmiştir. Bodrum katında 1 adet kalorifer kazanı ve hidrofor bulunmaktadır. Diğer dört kat ise mimari özelliğini korumaktadır. Zemin kat ve normal kat girişleri ayrı ayrı kapılardan yapılmaktadır. Normal katlara giriş kapısı, mermer kaplı bir sahanlığa açılır. Bu sahanlıktan 4 basamak yukarıda bir ara sahanlık bulunur. Bu sahanlık binanın merdivenine açılır. 1.kat planimetrisi açısından gayet basitçe kurgulanmıştır. Merdivenin karşısında bir oda ve sağında odaları birbirine bağlayan bir koridor olmakla beraber, bütün odalar kapılarla birbirine bağlıdır. Her katta 5 oda ,1 koridor ve 1 tuvalet bulunur. Diğer 3 katın planı da bu planın aynısıdır. Çatısı kırma çatıdır. Binanın

giriş cephesi (Voyvoda Caddesi cephesi) oldukça süslüdür. Bodrum kat menfezleri zemin kotu zamanla yükseldiği için kaldırım kotunun altında kalmıştır ve orijinal malzemesi sökülüştür. Zemin kattaki doğramalar, ana kapı hariç, tamamen yenilenmiş olduğundan orijinal karakteri yansıtmaz. Ana giriş kapısı ahşaptır, önüne daha sonra bir kepenk yapılmıştır ki bu da mimari karakteri bozan bir elemandır. 1.kat cephesi oryantalist bir etkiye sahiptir. Kabaca cephe düzeni 1-2-1 şeklindedir. Cumba ve bina konturlarında taş taklidi sıva bezeme göze çarpar. Cumbadaki pencere düzeni üçe bölünmüştür.

Şekil 3.16 Hezaren Han 1. kat cephesi

2. kat cephesindeki oranlar, 1. kat cephesiyle aynıdır. Buradaki cephe düzeni ise rokokoya benzer. Eğrisel saçaklar, sütunlar ve korent sütun başlıkları, üst silmenin altındaki madalyon şeklindeki figürler, göze çarpan öğelerdir.

Şekil 3.17 Hezaren Han 2. kat cephesi

3.kat cephesi diğer katlara göre daha sade bir düzene sahiptir. Bu katta ikili ahşap doğrama düzeni vardır. Dışta giyotin pencere, içeride ise içe doğru açılan menteşeli sistem vardır.

Şekil 3.18 Hezaren Han 3. kat cephesi

4.kat cephesinde Art Nouveau üslubu kendisine hissettirir. Parapet hizasındaki madalyonlar, eğrisel doğramalar ve pencere kayıtları ve yine Art Nouveau demir işçiliği baskın cephe motifleridir. Bu katta da çift doğrama vardır. İçteki kanatlar içe dıştaki kanatlar ise dışa açılmaktadır. Payandalar tarafından taşınan ahşap saçaklar ve cumba kenarında yükselen iki kulenin üzerindeki madalyon ve üzüm motifleri kompozisyonu tamamlar.

Şekil 3.19 Hezaren Han 4. kat cephesi

Binanın arka (Eski Banka Sokak) cephesi, ön cepheyle kıyaslanmayacak kadar sadedir. Merdivenin ara sahanlığına açılan bir kapı,zemin kata açılan, içten kapatılmış 2 pencere göze çarpar. Merdiven sahanlıklarına açılan pencereleri ve katlardaki pencerelerde herhangi bir süslemeye rastlanmaz. Pencere altlarında yüzeyi sıvalı denizlik mevcuttur.

Şekil 3.20 Hezaren Han Eski Banka Sokak cephesi

Hanın zemin katı bir elektrik firması tarafından kullanılmakta olup, diğer katları kullanılmamaktadır. Binanın taşıyıcı sisteminde herhangi bir bozulmaya ve probleme rastlanmamakla beraber, üst katların yer yer su aldığı gözlemlenmiştir. Özellikle çatı kiremitlerinin ve yatay derelerin onarılması gereklidir. Ayrıca yapılan çalışma sırasında, ön cephede yükselen kulelerin taş malzemesinde de yapısal bozulmalara rastlanmıştır. Cephe silmelerinde ve doğramalarda rastlanılan ufak tefek kırılmalar küçük onarımlarla yenilenebilir.

Şekil 3.22 Taş malzemede oluşan yüzey aşınmaları

Şekil 3.23 Ahşap malzemede oluşan çürüme

Bodrum Kat Hacimleri

B01 Oda

Bodrum kattaki odanın tuğla duvarlardan oluşmuş yapısı, yer yer dökülmüş sıvalardan rahatlıkla görülebilir. Odadan ön cepheye açılan kuranglez benzeri iki pencere vardır. Herhangi bir kapı doğraması mevcut değildir. Tavan sıvası olmaması nedeniyle volta döşemenin özellikleri tamamen ortadadır. Yer döşeme kaplaması şaptır.

Şekil 3.24 B01 Oda

B02 Oda

Bu odanın özellikleri de B01 numaralı odayla aynıdır. Burası büyük bir ihtimalle kömürlük olarak kullanılmaktadır. Bu hacimde de ön cepheye bakan iki adet pencere vardır. Kapı doğraması yoktur. Tavanı volta döşeme olup sıvasızdır. Zeminde düzeltme betonundan başka bir kaplama malzemesine rastlanmamaktadır.

Şekil 3.25 B02 Oda

B03 Oda

Bu oda da döşeme kaplaması şaptır. Duvarlar sıva kaplıdır, fakat yer yer sıvalar dökülmüştür. Tavan sıvasız ve volta döşemedir. Odanın kapı doğraması yoktur. Bu odada pencere yoktur ve oda depo olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.26 B03 Oda

B04 Oda

Bu odanın özellikleri de diğer odalarla aynıdır. Sıvaları dökülmüş duvarların tuğla örgüsü ve sıvasız tavan kaplamasının putrellere oturan 5-6 sıralı tuğla kemerlerden oluşmuş volta döşemesi açıkça gözükmemektedir. Kapı doğraması olmayan odanın yer kaplaması şaptır. Odanın içindeki ısıtma kazanı ve arkasındaki baca, binaya sonradan eklenmiş izlenimi yaratmaktadır

Şekil 3.27 B04 Oda ve Isıtma Kazanı

B05 Hol

Hol, odalar ve zemin kattan bodruma inen merdiven arasında yer alır. Bu mekan da diğer bodrum katın diğer hacimleriyle aynı özelliklere sahiptir. Volta tavan döşemeleri, sıvalı tuğla duvarlar, şap kaplı zemin ve doğramasız kapılar, bu mekanı tanımlayan özelliklerdir.

Şekil 3.28 B04 Hol

Bodrum Kat Merdiveni (M2)

İki tuğla duvara oturan mermer basamaklı merdiven, 14 adet 21.66 cm.'lik rıhtlara ve 26 cm genişliğinde baskıçlara sahiptir. Merdivende herhangi bir korkuluk ve trabzan yoktur.

Şekil 3.29 Bodrum Kat Merdiveni

Şekil 3.30 Merdiven Altı

Şekil 3.31 Tuğla Duvar Örgüsü

Şekil 3.32 NPI Taşıyıcı Detayı

Zemin Kat Hacimleri

Z01 Dükkan

Dükkan olarak kullanılan hacim, binanın en çok değişikliğe uğramış mekanıdır. Bir elektrik firması tarafından kullanılan mekanın duvarları ahşap kaplama olup, dükkanın dış kapısı ve vitrin doğraması demir doğramadır. Zemin kaplaması karo seramik, tavan kaplaması alçı asma tavan üzeri boyadır. Dükkandaki ahşap merdiven vasıtasıyla asma kata ulaşılır. Dükkanın arkasında bir bölüm, ahşap paravanla ayrılmış burası firma tarafından depo ve arşiv olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.33 Z01 Dükkan

Şekil 3.34 Z01 Dükkan

Şekil 3.35 Z01 Dükkan

Şekil 3.36 Ahşap Merdiven

Z02 Giriş Holü

Ahşap çift kanatlı dış kapıdan girilen giriş holü, 60X60 cm boyutlarında mermer karolarla döşenmiş zemin kaplamasına sahiptir. Ara sahanlıktan dört basamaklık bir merdiven ve ahşap bir kapıyla ayrılan giriş holü, orijinal bir avizeyle aydınlanır. Mekanda dükkana açılan bir kapı da vardır, fakat bu kapının dükkân tarafında ahşap kaplandığı anlaşılmaktadır. Merdiven mermer kaplı, 32.50 cm. baskıçlı, 16.50 cm. rıht yüksekliğine sahip, geniş bir düşey sirkülasyon elemanı olarak göze çarpar. Merdivenin iki yanında mermer kaplı setler vardır.

Şekil 3.37 Dış Kapı

Şekil 3.38 Avize

Şekil 3.39 Dükkanına Açılan Kapı

Şekil 3.40 Merdiven

Z03 Ara Sahanlık

Ara sahanlık, bekçi odası ve ana merdiveni giriş holüne bağlayan, mermer karo kaplı zeminile giriş holüyle benzerlik gösteren bir mekandır. Ana merdiven, mermer kaplı, demir korkuluk üzeri ahşap trabzanlı, üst katlarla düşey sirkülasyonu sağlayan bir elemandır. Basamaklar birbirinin üzerine oturarak üst kata ulaşır. Mekanı ahşap kapılar sınırlar.

Şekil 3.41 Ara Sahanlık

Şekil 3.41 Merdiven Korkuluğu

Şekil 3.42 Ahşap Kapı

Z04 Bekçi Odası

Bu oda büyük olasılıkla sonradan yapılmış olup tavanı ve duvarları sıvalı ve boyalıdır. Zemini mermer karolarla kaplıdır. Merdiven tarafı ahşap kaplanmıştır. Bekçi odasından bodrum kat merdivenine ulaşılır. Ahşap kapısı, ara sahanlıkla bekçi odasını birbirinden ararır.

Şekil 3.43 Bekçi Odası

Asma Kat Hacimleri

A01 Ofis

Elektrik firması tarafından ofis olarak kullanılan asma kat, balkon tipi açık bir mekandır. Tavan ve duvarları sıvalı ve boyalıdır, zemini linolyum kaplıdır. Ofiste herhangi bir kapı veya pencere yoktur.

Şekil 3.44 Asma Kat

Şekil 3.45 Asma Kat

Normal Kat Hacimleri

Ana Merdiven

50X50 cm. boyutlarında karo mermer kaplı sahanlığa çıkan ana merdiven, 23 baskıç, 24 rıhttan oluşan bir yapıdadır. Demir korkuluk ve ahşap trabzan, bir tarafı duvarla sınırlandırılmış basamakları, boşluk boyunca sınırlar. Merdiven sahanlığı, bir ahşap kapıyla, kat odaları arasındaki sirkülasyonu sağlayan hole, başka bir ahşap kapıyla merdivenin karşısındaki odaya açılır.

Şekil 3.46 Ana Merdiven

Şekil 3.47 Ana Merdiven

Şekil 3.47 Ana Merdiven Penceresi

01 Oda

Odanın zemini ahşap parke kaplıdır. Duvarları sıvalı ve boyalıdır. Odada, biri merdiven sahanlığına, diğeri yandaki büyük odaya açılan iki ahşap kapı, ön cepheye bakan ahşap bir pencere doğraması vardır. Volta döşeme tavan, putrel araları sıvayla düzeltildiği için, düz plak bir tavanmış gibi algılanır.

Şekil 3.48 01 Oda

Pencerenin altında, kalorifer radyatörünü de içine alan bir niş göze çarpar. Odada herhangi bir yapısal bozulmaya rastlanmamıştır. Sadece tavan ve duvar boyalarında bazı dökülmeler söz konusudur.

Şekil 3.49 Ahşap Kapı

02 Oda

Bu oda, cumbalı büyük bir odadır. Hole ve yandaki iki odaya açılan üç ahşap kapı ve yan odadakine benzer, fakat daha büyük ahşap bir pencere doğraması vardır. Cumbanın iki yanında dar ahşap doğramalar, kompozisyonu tamamlar. Tavanı ve duvarları sıvalı ve boyalıdır. Zemin kaplaması ahşap parketdir. Bu odada da herhangi bir bozulmaya rastlanmamıştır.

Şekil 3.50 Pencere

Şekil 3.51 Ahşap Kapı

03 Oda

Bu oda, 01 numaralı odanın simetriğidir. İki ahşap kapısı ve bir ahşap pencere doğraması vardır. Odanın zemini ahşap parke kaplama, tavanı ise, putrel araları doldurulmuş ve düz tavan görünümü kazandırılmış, volta döşemedir. Mekan, 02 ve 04 numaralı odalara açılır, sirkülayon holden sağlanmaz.

Şekil 3.52 03 Oda

04 Oda

Mekan, ahşap parke döşemesi, volta döşeme tavanı ve tuğla duvarları ile diğer odalarla aynı özelliklere sahiptir. Tavan ve duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Üç kapısı ve bir penceresi vardır. Bir kapısı 05 numaralı odaya, bir kapısı 03 numaralı odaya, diğeri ise hole açılır. Ahşap pencere doğraması iki kanatlıdır. Doğramanın dışında demir çubuklardan müteşekkil bir parmaklık vardır.

Şekil 3.53 04 Oda

05 Oda

Bu hacim, diğer hacimlerden farklı bir özellik göstermez. Döşeme, tavan ve duvarları diğer mekanlarla aynı malzemelerle kaplıdır. Hole açılan bir ahşap kapı, Eski Banka Sokağı'na bakan iki ahşap pencere ve 04 numaralı odayla bağlantıyı sağlayan bir kapısı vardır. Pencerelerin önünde, 04 numaralı odadaki parmaklıkla aynı, parmaklıklar bulunur.

Şekil 3.54 05 Oda

06 WC

Hole ahşap bir kapıyla bağlanan WC, dar bir mekandır. Ahşap bir penceresi vardır. Pencerenin önünde, arka cepheye bakan diğer pencerelerde olduğu gibi, demir parmaklık bulunur. Volta döşeme tavanı ve sıvalı tuğla duvarları, diğer odalarla aynı özellikte olmakla beraber, zemin kaplaması altıgen karo mozaiklerden oluşmuştur. Zeminde yer yer oturmalar göze çarpar.

Şekil 3.55 WC

07 Hol

Odalar arası sirkülasyonu sağlayan hol beş ahşap kapıyla çevrelenmiş bir hacimdir. Volta döşeme tavanı, ahşap parke zemini, sıvalı tuğla duvarları ile diğer odalarla aynı özelliğe sahiptir.

Şekil 3.56 Hol

Şekil 3.57 Hol

3.1.4 Hanın Han Tipolojisindeki Yeri

Batılılaşmanın yoğun etkisi han mimarisine ancak XIX. yüzyıl ortalarından itibaren, yani oldukça geç yansımıştır. Klasik Osmanlı ticaret hanlarından büro hanlarına geçiş olarak tanımlanan değişim, Osmanlı ekonomisinin kapitalist dünya ekonomisine entegrasyonu sürecinde 1838 ve sonrasında Avrupalılar ile yapılan ticari anlaşmalar sonucu, İstanbul'un ticaret ve yatırım yapmak üzere yabancı akınına uğramasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu girişimciler, bankerlikten, gemi acentalığı, demiryolu, sigorta şirketi mümessilliğine kadar birçok alanda faaliyet göstermişler, bu dönemde İstanbul'da bir çok şirket kurulmuştur; bir başka deyişle Osmanlı İmparatorluğu'nda şirketleşmenin başlaması bu döneme rastlar. Bunun yanı sıra, batı ülkeleriyle artan ilişkiler sonucu tüketim malları kalemleri çeşit ve hacim olarak fazlaşmış, böylelikle çeşitli malların komisyonculuğunu yapanlarla, ithalat ve ihracatçı tüccarların sayısında büyük artış gözlenmiştir. Bütün bu gelişmeler zamanına göre modern, batılı, büro olarak kullanılabilecek işyerleri gereksinimini de beraberinde getirmiş, böylece yine “han” olarak tabir edilen, oda oda veya kat kat kiraya verilen, ya da tek bir şirketin kullanımı için düşünülen işyerleri Haliç'in her iki yakasının ticaret merkezlerinde büyük bir hızla yapılmıştır.

Büro hanlarında görüldüğü gibi cephelerin bezenmesi Osmanlı han mimarisi için yenidir ve içe dönük yapılar olan hanların dışa açılmasıdır, sıvanan yığma tuğla duvarlar üzerine rölyefik bezeme yapmak nispeten kolay olduğundan cephelerin bezenmesinde değişen malzemenin katkısı büyük olmuştur. Dışa açılmanın bir diğer belirtisi de güvenlik sebebiyle sokağa kapalı olan zemin katların artık kapı ve pencerelerle sokağa açılmasıdır. Belirtildiği gibi, özellikle avlulu büro hanlarında mekan anlayışında çok fazla değişiklik olmamış, sadece arsa değerlerinin artması ve değişen malzeme, inşaatlarda cam, demir ve çeliğin kullanılmaya başlaması, varsa iç avlunun üzerini örtülmesine imkan vermiş veya ıdıklık boşlukları yaratarak odaların ışıık almasını sağlamıştır.

Avlusuz büro hanlarında mekanların, ortadaki ışııklığın etrafını çeviren galeri veya koridorlara açıldığı tipin yanı sıra, apartman dairelerinde olduğu gibi doğrudan merdiven sahanlığına veya hole açıldığı hanlar da vardır, ki bu sonuncusunun klasik Osmanlı hanlarıyla bir ilgisi

kalmamıştır. Tophane'deki Liman Ticaret Han, Karaköy'deki Karaköy Küçük Cedid Han ve Galata'daki Roman Han bu tip hanlardandır.

Cephelerin bezenmesi, dükkanlarla dışa açılma, avlunun örtülmesi, malzemenin değişmesi, revakların yerini demir korkuluklu galerilerin, koridorların veya hollerin alması, döşemelerin tonoz yerine demir putrelli volta döşeme oluşu, mekanların nispeten küçüklüğü, tavan yüksekliğinin nispeten azlığı, çatıların ahşap ve tuğla malzemeyle yapılması, hatta mansard çatı uygulamaları, bazı hanlarda asansör ve kalorifer faktörü genel olarak mimarideki farkları meydana getirmiştir.

Fonksiyon bakımından da büro hanları, klasik Osmanlı ticaret hanlarından ayrılır: ikincisinin fonksiyonu hem üretim, hem depolama, hem de ticarete yönelik iken, XIX. yüzyılın getirdiği yeniliklerden biri olan tek bünyede toplanmış işlevlerin ayrışması ve uzmanlaşmanın gereği olarak üretim yapıları fabrikalar, depolama yapıları antrepolar, tüketim yapıları ise pasajlar ve genel olarak hanlar oldu. Büro hanları ise üst katlarındaki üretim ve satışın idaresiyle ilgili büro odaları, zemin kattaki perakende ya da toptan mal ticaretinin yapıldığı dükkanlar, veya café, lokanta, kuaför, postane, banka şubesi vs. ile bu uzmanlaşma içinde yerini aldı.

Büro hanlarının, klasik Osmanlı ticaret hanlarından bir diğer farkı oda oda değil, daha çok, her katta bir şirket olacak şekilde kat kat kiraya veriliyor olmasıydı. Bir başka önemli fark ise, klasik Osmanlı ticaret hanlarının vakıflarca, vakıflara gelir getirmesi için, büro hanlarının ise rant elde etmek amacıyla daha çok şahıslar ve şirketlerce yaptırılmış olmasıydı (Gülenaz, 1998).

3.2 Koruma ve İşlev Önerileri

Hezaren Han, genel strüktürel ve yapısal ciddi bir bozulma göstermediği için, az sayılabilecek onarımla yeniden hizmete açılabilir. Binanın, öncelikle çatı tamirâtı yapılarak, bu noktadan su alması engellenmelidir. Cephede yapısal bozulmaların olduğu noktalarda, gerekli kimyasal temizlikler yapılmalı, daha sonra taşın üzerine koruyucu bir kimyasal sürülerek daha fazla

aşınması engellenmelidir. Cephe silmelerinde ve doğramalarda rastlanılan ufak tefek kırılmalar küçük onarımlarla yenilenebilir.

Hezaren Han, ısınma ve sıhhi tesisat ile ilgili revizyonların yapılması koşuluyla, özgün işlevini rahatlıkla devam ettirebilir. Caddenin bugünkü ticari trafiği düşünüldüğünde, her bir katının ayrı ayrı kullanıma elverişli olması, hanın kolayca ofis hizmeti verebileceği sonucunu ortaya çıkarır. Bölgenin turizmle olan ilişkisi, geniş ölçekte bir planlama ile değerlendirilip, buradaki ticaret etkinliği kaldırıldığı takdirde, Hezaren Han, apart otel gibi bir işleve de ev sahipliği yapabilir; ancak şu an, caddenin geceleri ıssız bir görüntü çizmesi, bu tip bir işleve uygun ortamın oluşması için bölgesel bir planlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Voyvoda Caddesi ve Hezaren Han'ın yüksek lisans tez konusu olarak seçilmesinin temel nedeni, Galata Bölgesi'nin bu kesiminin XIX. yüzyılın ikinci yarısında sahip olduğu cazibe merkezi olma özelliğinin, günümüzde hangi faktörler nedeniyle yok olduğunu tespit etmek ve önemli bir Levanten mimar ve eğitimci olan Alexandre Vallauri'nin eseri Hezaren Han'ı, mimari üslup ve yapım teknolojisi bakımından incelemektir. Vallauri'ye ait herhangi bir arşiv olmaması ve mimarın gerçekleştirdiği yapıların, Osmanlı Bankası arşivlerinin tasnifi ve araştırılması gibi, çeşitli çalışmalar sayesinde ortaya çıkması, Hezaren Han'ı bu çalışmanın ana ögesi yapan başka bir unsurdur.

1902 yılında inşa edilen Hezaren Han'ın restorasyonu konusuna ekonomik, sosyal ve teknik açıdan yaklaşılması gerekmektedir.

Ekonomik açıdan, binanın onarımının az bir maliyetle yapılması mümkün görülmektedir.

Sosyal açıdan bakıldığında, zemin katı hariç, herhangi bir işleve ev sahipliği yapmaması ve bu nedenle yıpranması nedeniyle, ilk yapıldığı işlev ve amaca uygun işlevlendirilmelidir. Elektrik malzeme deposuna veya ağır iş makineli imalatların yapıldığı bir imalathaneye dönüştürülmemelidir.

Teknik olarak, binanın strüktürel bir problemi olmaması büyük bir avantajdır. Yine de deprem riski nedeniyle, strüktürün durumu ile ilgili daha derin bir araştırma yapılması doğru olacaktır. Küçük onarımlar ve periyodik bakımla bina uzun yıllar hizmet verebilir.

Bu çalışmanın kapsamı, sosyal ve teknik boyutlarla sınırlandırılmıştır. İncelenen yapının rölöve ve restitüsyon çalışmaları tamamlandıktan sonra, yapının han binası olarak işlevine devam edebileceği düşünülmüştür. Yapının konumu, çevreyle olan ilişkisi, verilen işlevin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte olması, gerçekte işlevin uygulanabilirliğini olumlu olarak etkilemektedir.

KAYNAKLAR

Akın, N., (2002), 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayınları, 24, İstanbul.

Akpolat, M., (1991), Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallaury, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Aykut, P., (1993), “ Tokathıyan Otelı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7:272, İstanbul.

Batur, A., (1993), “ Abdülmecid Efendi Köşkü”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1:51-52, İstanbul.

Batur, A., (1997), “Alexandre Vallaury”, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 3:1864-1865, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Arkeoloji Müzeleri Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1:310-311, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Cemil Topuzlu Köşkü”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1:402-403, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Düyun-u Umumiye Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 3:111-113, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 5:377-379, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Pera Palas”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 6:239-241, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Sanayi-i Nefise Mektebi Binaları”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 6:447-448, İstanbul.

Batur, A., (1993), “Union Française”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7:324, İstanbul.

Can, C., (1993), 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Can, C., (1993), “ Cercle d’Orient”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2:409-410, İstanbul.

Can, C., (1993), “Decugis Evi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 3:14, İstanbul.

Ceylan, O., (1993), “Afif Paşa Yalısı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1:87-88, İstanbul.

Ceylan, O., (1993), “Büyükaada Rum Yetimhanesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2:354, İstanbul.

Ceylan, O., (1993), “Mimar Alexandre Vallaury ve İki Yapısı”, Yapı Dergisi, 140: 43-54.

Cezar, M., (2002), Osmanlı Başkenti İstanbul, Erol Kerim Aksoy Vakfı Yayını, İstanbul.

Çevik, U., (2001), Alexandre Vallaury ve Yapıları Üzerine Bir Araştırma, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çelik, Z., (1998), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul (Çev., S. Deringil),Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Demirser, B., (1993), “Osman Reis Camisi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 6:164-165, İstanbul.

Eldem, E., (1993), “Galata’nın Etnik Yapısı”, İstanbul Dergisi, 1:58-63.

Eldem, E., (2000), Bankalar Caddesi – Osmanlı’dan Günümüze Voyvoda Caddesi, Osmanlı Bankası Bankacılık ve Finans Tarihi Araştırma ve Belge Merkezi, İstanbul.

Eroğlu, S., (2003), “15. Yüzyıl Galata’sından Günümüze Kalanlar”, Arkitekt, 2003/03:36-49.

Freely, J., (2004), Türkiye Uygarlıklar Rehberi: 1 – İstanbul (Çev., T. Birkan, G. Koca, A. Biçen), Yapı Kredi Yayınları, 1747, İstanbul.

Göksoy, C., (1993), “Rıdvan Paşa Köşkü”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 6:323, İstanbul.

Gülenaz, N., (1998), İstanbul’daki 19. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Ticaret Han ve Pasajlarının Stil ve Fonksiyon Bakımından İncelenmesi, Doktora Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış).

Güvenç, B., (2006), “Beyoğlu: Çağdaşlığımızın Bir Köprübaşı”, MESA ve Yaşam, 34:4-7.

Kürkçüoğlu, F., (2005), “Galata Rıhtımı”, Popüler Tarih, 63:40-45.

Müller-Wiener, W., (2003), Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı (Çev., E. Özbek), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 66, İstanbul.

Öncel, D., (2005), “Galatalı Olmak”, Mimar.ist, 17:55-59.

Salman, Y., (1993), “Osmanlı Bankası Binası”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 6:166, İstanbul.

Saner, T., (1993), “Hidayet Camisi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 4:71, İstanbul.

Şenyapılı, Ö., (2003), Ne Demek İstanbul; Bebek, Niye Bebek!?, METU Pres, Ankara.

Tokay, H., (1993), “Societa Operaia”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 7:21-23, İstanbul.

Üstdiken, B., (1993), “Cercle d’Orient”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 2:409-410, İstanbul.

Ek 1 Hezaren Han ile İlgili Fotoğraflar

Ek 1 Şekil 1 Taşıyıcı sistem detayı

Ek 1 Şekil 2 Ön cephe detayı

Ek 1 Şekil 3 Ön cephe detayı

Ek 1 Şekil 4 Ön cephe madalyon detayı

Ek 1 Şekil 5 Ön cephe detayı

Ek 1 Şekil 6 Ön cephe madalyon detayı

Ek 1 Şekil 7 Çatı

Ek 1 Şekil 8 Çatı-yatay dere birleşimi

Ek 1 Şekil 9 Çatı parapet detayı

Ek 1 Şekil 10 Ahşap saçak detayı

Ek 1 Şekil 11 Ahşap saçak detayı

Ek 1 Şekil 12 Çatıya açılan oda

Ek 1 Şekil 13 404 numaralı oda

Ek 1 Şekil 14 Kapı üzerinde çatlamlar

Ek 1 Şekil 15 Ön cepheden detay

Ek 1 Şekil 16 Merdiven basamak detayı

Ek 1 Şekil 17 Asma kat genel yerleşimi

Ek 1 Şekil 18 Zemin kat

Ek 1 Şekil 19 Giriş kapısı

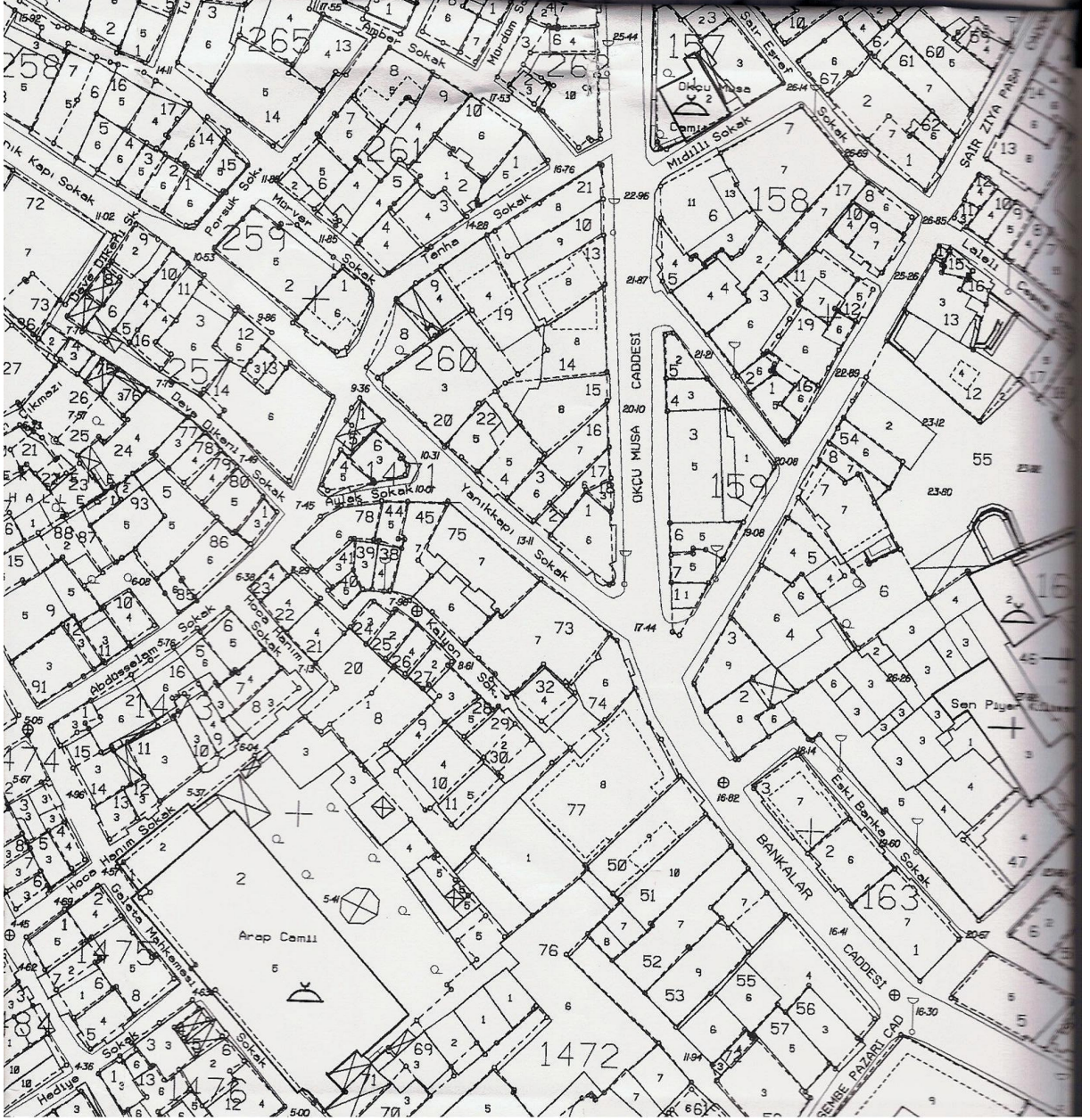
Ek 1 Şekil 20 Merdiven korkuluğu

Ek 1 Şekil 21 Eski Banka Sokak silueti

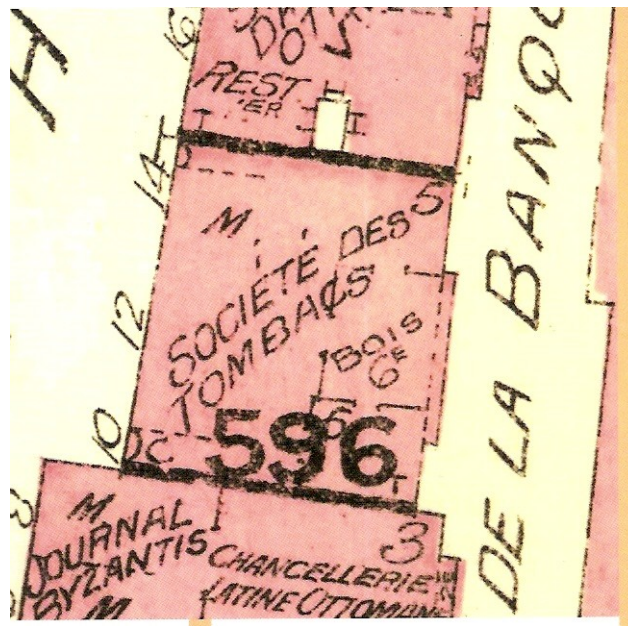
Ek 1 Şekil 22 Arka cephe denizlik detayı

Harita 1.1 Voyvoda Caddesi (İBB Harita Müdürlüğü Arşivi)

Harita 1.2 Voyvoda Caddesi (Charles Goad, 1905).

Harita 1.3 Hezaren Han (Charles Goad Haritası, 1905).

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	23.08.1976
Doğum Yeri	İstanbul
Lise	1987 – 1994 Özel Çavuşoğlu Lisesi, Bakırköy, İstanbul
Lisans	1994 – 2002 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	2002 – 2006 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve-Restorasyon Programı

Çalıştığı Kurumlar

1997 – 1999	Arta Mimarlık ve İnşaat Ltd. Şti. , İstanbul.
1999 – 2001	Serbest Çalışmalar.
2002 – 2002	Hisar İnş. Ltd. Şti. , İstanbul.
2004 - 2005	Aktif Grup İnş. Mim. Turizm Ltd. Şti. , İstanbul.
2005 - 2006	Işık İnce Yapı İnş. Ltd. Şti , İstanbul.
2006 - ...	Çelebi Hava Servisi (devam ediyor).